DISSERTATIO HISTORICO CRITICA
DE

FEMINIS
EX ARTE MEDICA CLARIS

QVAM
AMPLISSIMI PHILOSOPHORVM ORDINIS
AVCTORITATE

POLYCARPVS FRIDERICVS
SCHACHER
ARTIVM MAGISTER AC M. D. CANDIDATVS
ET
IOANNES HENRICVS SCHMIDIVS
LIPSIENSIS

PVBLICE TVEBVNTVR

LIPSIAE A. D. VIII. ID. MAI. CIƆIƆCCXXXVIII

EX OFFICINA LANGENHEMIANA.

VIRO
ILLVSTRI
MAGNIFICO. EXCELLENTISSIMO
IACOBO. BORNIO. IC
POTENTISS. POLON. REGIS
ET. PRINCIPIS. SAXONIAE. ELECTORIS
PROCANCELLARIO
SVPREMAE. CVRIAE. PROVINCIALIS
ET. SCABINATVS. REGIO. ELECTORALIS
ADSESSORI
CIVITATIS. LIPSIENSIS
CONSVLI
AEDIS. AC. SCHOLAE. S. NICOLAO. SACRAE
ANTISTITI

VRBIS. PATRIAE. PATRI

TVLLII. EXEMPLO

IVRE. MERITO. QVE. DICENDO

FONTI. ET. CAPITI

SENATORVM

CIVIVM. QVE. DELICIO

PRVDENTISSIMO

ARTIVM

QVAE. AD. HVMANITATEM. PERTINENT

EXISTIMATORI

SVMMO. MVSARVM. SVARVM. PATRONO

AC. FORTVNAE. IN. POSTERVM. STATORI

S. P. D.

POLYCARPVS. FRIDERICVS. SCHACHERVS

VIR
ILLVSTRIS. ET. MAGNIFICE
PATRONE. OPTIME

Iu eſt, quod diuino nutu conſilioque accidit, vt Borniana *et* Schacheria *gens arctiori matrimonii vinculo coniungeretur. Diu etiam eſt, quod TIBI cum Parente meo, dum adhuc in vita manſit, interior amicitia et neceſſitudo interceſſit, cuius amabiliſſimum nodum nil, niſi mors, tollere potuit.*

Ego itaque, veteris TVAE in meos beneuolentiae memoriam hodie renouaturus, TE, qui vnus res meas ornare vales, adire audeo, demiſſe obteſtans atque obſecrans, vt inſignia, quae in Parentem quondam contuliſti, beneficia in me, Filium, deriues, meque in clientum TVORVM, quorum ſaluti proſpicis, numerum per-

perbenigne recipias. Ne vero solus, et sine comitibus, hanc eximiam mihi felicitatem expeterem, Feminas ex arte medica nobiles et claras, *quas ex antiquitate repetii, socias adiungendas esse putaui, sperans, me tot supplicibus auctum repulsam minime laturum. Quodsi preces meas audieris, et in iis, quorum rebus bene cupis, vel vltimum mihi locum concesseris: ego profecto in TE obseruando et colendo, quin etiam in votis, pro perpetua et TVA, et totius DOMVS BORNIANAE, incolumitate nuncupandis, nemini secundus ero,*

ILLVSTRIS. ET. MAGNIFICI
NOMINIS. TVI

PATRONE. OPTIME

cultor obsequentissimus,

POLYCARPVS. FRIDERICVS. SCHACHER

Q. B. F. F. F. Q. S.

§. I.

uae res in erudita ciuitate duae plurimum possunt, hae mecum ambae faciunt in hac proposita re, mater artium, philosophia, et historia, vetustatis nuntia, quarum alteram nunc exorsurus consulam, alteram vero in ipsa pertractatione in auxilium vocabo. Constitui feminas quasdam enarrare, quae de arte medica bene meritae sunt, seque hac ratione ipsae ab obliuione vindicarunt hominum. Sed facile, nec inuitus, praeuideo, mirum hoc argumentum iis visum iri, qui mulieres, si non ab ipsorum hominum, a litteratorum tamen societate, amandandas esse contendunt. His autem, quibus ista placet opinio, eas nunc ponderandas proponam rationes, quae cum a PRIORI, tum a POSTERIORI ductae sunt; vt verbis vtar in philosophicam ciuitatem iam dudum adscriptis. Atque hae quidem, quas adhibebo, rationes eiusmodi erunt, vt certus sim, maxima ipsas ad demonstrandum virtute esse valituras. Istud, quo homo bestiis praestat, RATIO est, *qua*

 qui

qui hominibus ipſis antecellit, *is demum*, ſi M. T. CICERONEM, [a]) philoſophum Vrbis praeſtantiſſimum, audias, *praeclarum quiddam adeptus eſſe videtur.* Iam vero RATIO, ſeu intellectus humanus, tres in ſe continet facultates, quas in lucem prodire iubet, memoriam, ingenium, iudicium: quarum in interiori eruditione nullus extat vſus, niſi ad eximiam atque illuſtrem naturam conformatio quaedam doctrinae et aſſidua acceſſerit exercitatio. Haec philoſophiae ſcita tam clara, niſi me ſciens fallo, ſplendent luce, vt de iis nemo dubitet vnus. Quo magis aptum et inter ſe conueniens erit, haec, quae ieci, fundamenta ad rem propoſitam accommodare.

§. II.

Feminae peraeque, vt viri, quoniam vtuntur ratione, homines et ſunt, et iure meritoque vocantur. Et illas quidem rationis re vera participes eſſe, eamque ob cauſſam ad homines pertinere, nemo vnquam ſanus infitiari auſus eſt, niſi qui ingenio ludenti de induſtria velificari, magnoque promiſſor hiatu, aliis nouarum rerum curioſis verba dare voluit. Audimus quotidie mulierculas, pro ſuo quamque captu ratiocinantes, conſilia, quae dantur, accipientes, eademque dantes aliis, ſi qua deſiderant. Videmus, vt easdem rerum praepoſtere actarum poeniteat, vt alios homines ab orſis minus ſalutaribus auocent, itemque eos derideant vehementer, qui, qua in re ſuae vtilitati ſeruire debebant, ea ipſa in re iſtam tantopere violant, nihil vt ſupra ſit. Quid? quod in ſcholis medicorum edocemur, feminas nulla in re alia, niſi in iis corporis partibus, quae effingendae prolis cauſſa a natura datae ſunt, a viris diuerſas eſſe atque ſeiunctas. Ex his propriis indiciis ac notis, non inuita diſſerendi arte, hanc duco concluſionem: E. mulieres rationis haud ſunt ex-

pertes:

a) *Lib. I. de Inuent. C. IV.*

pertes. Et ex hac conclusione nouam, quae huc in primis pertinet, iterum elicio: quum ratio in feminis insit, perspicuum est, easdem tribus etiam rationis viribus, memoria, ingenio, iudicio, esse praeditas. Q. E. D.

§. III.

Haec vbi posui principia, ad id ipsum, quod caussa mea, in qua oranda versabor, exigit, me conuertendi viam paratam patefactamque perspicio. Facultates naturales ad genuinum, quem natura intendit, vsum haud sunt idoneae ac satis accommodatae: quin etiam, vbi nulla prorsus accedit cultura, suapte sponte fiunt deteriores, eoque spoliantur vsu, qui rectae rationi consentaneus esse censetur. Quapropter supremi rerum opificis sic fert voluntas, vt omnes mentis, sicut corporis, facultates, adiuuante cultura, emendentur et corrigantur. In hac vero re illi praesertim viri elaborare solent, qui doctrina ab indocta plebe secerni ac segregari moliuntur. Hinc sunt in orbe litterato, qui res memoriae proprias separata voluunt exercentque opera, in eam incumbentes curam, vt alios iis ipsis vincant et antecellant. Quo ii, exempli gratia, pertinent, qui in linguis excolendis, historiarumque scientia addiscenda tantum studii ponunt, quantum in nulla re alia. Alii animum iis rebus induunt, quas ingenium sibi vindicat; quorsum non immerito referri merentur, ars poetica, oratoria, pictoria, variae fictiones, quae fieri posse iudicantur, et alia eiusdem generis. Alii denique iudicium omni modo expolire conantur, eoque consilio scientias, in quibus iudicio separatim opus est, colunt, vt philosophiam ac mathesin; vt alia tacitus praeteream. Reperiuntur vero porro adhuc inter viros eruditos, theologi, iuris periti, medici, philosophi, philologi; quae quidem omnia ab institutione et vsu pendent, vt in ea quisque excellat disciplina, cui in primis eximiam nauauit operam.

Quemadmodum igitur viri has mentis facultates exercent: ita mulieres aeque iisdem expoliendis diligentiam adhibere posse, nullam prorsus, quae me ancipitem dubiumque reddat, video rationem. Quin potius experientia, optima rerum magistra, illud nos quam certissime docet. Sunt enim feminae, quae memoriae culturam sibi praecipue habuerunt commendatam. Nec desunt mulieres, in quibus mira ingenii vis fulsit, vt poetriarum graecarum indicem GOTTFRIDVS OLEARIVS, vir clarissimus, contexuit; [b]) vt taceam, viua hodieque exempla inueniri, quae rerum elegantiorum peritum praetereunt neminem. Ecquis denique dubitabit, mulieres reperiri, quae singulari iudicandi virtute valeant? Neque aliter res sese habebit, si quae musarum cultrices sanctioris theologiae, aut iurium scientiae, aut medicinae, aut philosophiae, aut denique philologiae, separatam nauare operam moliantur.

§. IV.

Atque litteratas huiusmodi feminas eruditam ciuitatem re vera ornasse, nemo dubitabit, nisi qui scripta de iis in lucem edita non legerit. Equidem illorum commemorare nomina haud pigrarer, nisi alii viri doctissimi otia mihi ea in re fecissent. [c]) At facere tamen non possum, quin *Philologam* eximiam, idque nominis, si qua alia, promerentem, ANNAM F. DACERIAM [d]) hic loci honoris caussa nominem, multis quippe ingenii monimentis clarissimam, quae, interiori

b) *de Poetriis Graecis dissert. Lipsiae* cIↄ Iↄ CC VIII. *habita.*

c) Ex his illuc pertinet GEORG. CHRIST. LEHMS *Teutschlands galante Poetinnen Francof.* cIↄ Iↄ CC XV.

d) Huic a cl. AEGIDIO MENAGIO is habitus est honos, vt *Historiam Mulierum Philosopharum* nitidissimae Amstelodamensis DIOGENIS LAERTII editionis, A. cIↄ Iↄ C VIIIC. publicae luci expositae, Volumini II. p. 485. s. adiunctam ei inscriberet. Ego vero istam hic loci historiam nominare, mea interesse putaui.

riori vtriusque linguae peritia illam ornatam atque instructam fuisse, per se ipsa loquuntur. Cum hac *Philosopham* aliquam, eandemque iure ac merito hoc nomine dignam, coniungo, filiam nimirum RADVLPHI CVDWORTHI, illustris in academia Cantabrigiensi sacrarum litterarum superiori saeculo Professoris vnicam, DAMARIN, feminam inter ingeniosissimas eruditissimasque, imo philosophas aetatis nostrae mulieres, principem facile locum consecutam, [e]) eoque nomine a IOANNE LOCKIO, Philosopho Angliae acutissimo, maximopere cultam. [f])

§. V.

Nec vero dubitandum, MVLIERES etiam MEDICAS inuentas esse, quae haud spernendam sibi famam comparauerint. Ac mihi nunc stat sententia, singularia harum exempla recensere, atque ab interitu vindicare, quo *a posteriori*, vt philosophis loqui placet, demonstrem, feminis aditum ad eruditionem clausum atque interdictum haud esse. Hac vero ratione huic opinioni meae, quam in principio statim prae me tuli, maius accedit pondus, quippe quum eam et *a priori* §. II. demonstrauerim, et *a posteriori*, in iis, quae consequentur, planam facturus sim. Auctores hoc in labore sequar, quos prae ceteris idoneos iudicauero, hosque suis locis testes appellabo. Neque omittam, iudicia, quae in

 promtu

e) Testem hanc in rem cito PETRVM BAYLIVM *Lettres choisies, Tom. III. L. 266. p. 1019. Cette Dame merite les respects de tout le monde par ces excellentes qualités.* Idem *L. 267. p. 1021.* hoc iudicium tulit: *Il n'y a personne au monde, qui aye plus de respect, que moi, pour son merite extraordinaire, et qui veuille faire une plus haute profession d'admirer ses vertus, sa pieté, son savoir, et milles autres perfections, qui lui font tenir un rang si distingué par les plus illustres de nôtre siecle.*

f) Vid. IO. CLERIC. *Bibliotheque choisie T. VI. p. 398. seq.* vbi IO. LOCKII exhibetur elogium, idemque lectu in primis dignum.

promtu habebo, apponere, vbi opus erit, omnia obseruaturus, quae haecce commentatio desiderat historica, quaeque ars ratiocinandi in probabili hac veritate praescribit. Et illa quidem exempla nemo in dubium vocabit, quae pluribus idoneis nitentur testimoniis: cetera vero coniecturarum loco haberi cupio. Ita autem nos existimare aequum est, fieri posse, vt longe plures, quam e monimentis antiquis eruere licet, exstiterint feminae, quae humano generi sua rei medicae peritia profuerunt. Et quamquam is non sum, qui perfectissimam medicinae, secundum singulas partes suas, cognitionem illis vindicatum eam: idem tamen existimo, MEDICARVM nomen, in sensu latiori sumtum, illis quodammodo competere. Quod si non pleno iure, et secundum nostros mores, tamen exemplo fit veterum, qui *illos illasue* de familia sua, *qui* vel *quae* ea didicerant et exercere nouerant, quae a medicis aguntur aut requiruntur, a medicina denominabant. Quod quidem vt ingenuis medicis nullo modo potest esse dedecori: ita etiam MVLIERIBVS MEDICIS, quae vel olim fuerunt vel hodieque sunt, minime omnium debere exprobrari arbitror. De cetero, ea tractandi ratione vtar, vt ordinem litterarum ante oculos positum habeam, commoditati et opportunitati legentium hac in re seruiturus.

§. VI.

ADELMOTA principem hic locum occupat, illius ordinis lege, cuius me tenacem fore, paullo ante dixi. Indicium huius MEDICAE FEMINAE mihi fecit vir doctissimus, IO. RHODIVS, g) cuius hic verba habeto, quibus, quod addam, nihil prorsus me habere profiteor. Is nimirum: *consultandi*, inquit, *prudentia medendique arte Pa-tauii,*

g) *Emend. et not. ad Scribon. Larg. CXXII. pag. 194.*

tauii, *rariori exemplo*, *eminuit* ADELMOTA *Maltrauerſa*, *Bonitrauerſi Maltrauerſi Comitis Caſtrinoui filia*, *vxor Iacobini VI. Carrarienſis*, *qui primus Papafauae gentis adhuc Pataui nobiliſſimae cognomen adſciuit.* Magna ſane laus a medico claro et docto profecta! Fateor enim me neſcire, quid maius requiri in perfecto medico poſſit, praeter conſultandi prudentiam et medendi artem. Haec cui inſunt, is haud dubie primum ſibi locum poſtulare poſſet, etiamſi non daretur elementorum ſeries.

§. VII.

AEGLE eſt illa, cui alterum inter FEMINAS MEDICAS locum tribuam. Filia eſt, teſte HENRICO SCHAEVIO,[h]) *Aeſculapii*, alterius medicinae inuentoris, aut certe amplificatoris, et *Lampetiae* natu minima. CHRISTOPHORVS quidem CELLARIVS Meibomium in antiquitatibus medicis[i]) citat, qui ſolo nomine ex *Suida*[k]) AEGLEN notam

h) *Mythol. p. m. 31.* Videtur autem haec accepiſſe a LIL. GREG. GYRALDO *Hiſt. Deor. Syntagm. VII. p. 255.* Hic vero a ſcholiaſte ARISTOPHANIS ad *Plut. verſ. 701.* vt me coniectura ducit, ſumſit, cuius verba adiiciam, vt fontium auctoribus ſatisfaciam: Ἕρμιππος ἐν τῷ πρώτῳ τῶν τριμέτρων Ἀσκληπιοῦ καὶ Λαμπετίας τῆς Ἡλίου, λέγει Μαχάονα, καὶ Ποδαλείριον, καὶ Πανάκειαν, καὶ ΑΙΓΛΗΝ νεωτάτην.

i) *Cap. III.* de AESCVLAPII *liberis*, §. *V. p.* 20.

k) Nimis arcte circumſcribit MEIBOMIVS illam, quae nobis de AEGLE ſuppetit, notitiam. HERMIPPO, quem modo indicauimus, addamus licet ARISTIDEM oratione *in Aſclepiad. p. 82. Tom. I. edit. Paul. Steph.* vbi ſorores Machaonis et Podalirii nominibus ſuis celebrantur *Iaſo*, *Panacea*, AEGLE et *Hygea.* Ac neſcio ſane, annon SVIDAS hic leuem admittat medicinam, vt plane conſaneſcat. Nam ſi legas ἡ Ἀσκληπιοῦ, Aeſculapii filiam habes, et ſenſum tot aliorum auctorum teſtimoniis congruum: quum nemo indicauerit exemplum, quo Aeſculapium et AEGLEN eiusdem poteſtatis nomina eſſe, probari queat. Exemplum autem illius, quam hic loci commendaui, lectionis habuimus in praecedenti ſcholiaſtae loco: Λαμπετία ἡ Ἡλίου.

notam esse, hocque parenti illius attribui, perhibet: ʺΑΙΓΛΗ καλεῖται, καὶ ὁ Ἀσκληπιὸς. At vero CELLARIVS a me, qui nomen AEGLES, Aesculapii filiae, proprium esse contendo, suam, si rem bene putes, haud seiungit opinionem. Cui etiam sententiae C. PLINIVS SECVNDVS fauet, atque IO. HENRICVS SCHVLZIVS, vir celeberrimus. Ille quidem *Socratis* picturas describens: l) *Tales sunt*, inquit, *cum Aesculapio filiae, Hygia,* AEGLE, *Panacea, et Iaso.* Hic vero, m) AEGLEN Aesculapii filiae re vera nomen esse, suis declarat verbis. Artis vero medicae notitia illam tinctam fuisse, SPANGENBERGIVS n) auctor est, quippe qui, exempla multarum feminarum doctarum commemorans, AEGLEN vna cum his annumerat. Quin etiam, CL. DANIEL CLERICVS o) hanc ipsam in feminarum numero, quae arti medicae fauerint, vult haberi. His equidem firmiora non habeo in promtu, quae meam hanc iuuent caussam.

§. VIII.

AFRICANA, mulier quaedam, siue ex nomine, siue ex regione, ita nuncupata, inter MVLIERES MEDICAS quoque refertur, licet de illius scientia nullum aliud extet monimentum, nisi hoc vnicum, quod cura passionis iliacae, et colicae famam sibi aliquam pepererit. Testem hanc in rem cito MARCELLVM BVRDEGALENSEM, p) qui, eam in hoc curando morbo exercitatam, et medicamentum, quo vsa sit, potiori parte sua cornu cerui vstum fuisse, scribit. Praeiuit ipsi, quem fere semper sequitur, aut potius transscribit,

SCRI-

l) *Hist. nat. Lib. XXXV. Cap. XI. de pictoribus, p. m. 600.*

m) *Hist. med. Period. I. Sect. II. Cap. II. §. VI. p. m. 82.*

n) *Specul. Nobilit. P. I. Lib. XIII. c. 7. p. m. 42.*

o) *dans l' Histoire de la Medicine Second. Part. L. III. Chap. XIII. p. 432.*

p) *Lib. Medicam. c. XXIX. p. 377.*

SCRIBONIVS LARGVS, [q]) qui: *hoc medicamento*, inquit, *muliercula quaedam Romae ex Africa multos remediauit.* GALENVS [r]) eius quidem remedii *Pacchium Antiochum* auctorem facit; quum autem MARCELLVS et SCRIBONIVS AFRICANAM eo vſam eſſe affirment, illa poſt *Antiochum* aliunde hoc medicamen petiiſſe videtur, niſi mea me fallit coniectura. Certe SCRIBONIVS LARGVS *ſe per magnam curam compoſitionem accepiſſe*, id eſt, *pretio dato, quod deſiderauerat*, diſerte fatetur ac prae ſe fert: quumque is alio loco indicet, ab eodem *Antiocho Pacchio* acceptum ſine numerato pretio medicamentum; hic vero clare teſtetur, ſe numerata pecunia hoc eſſe adeptum ab ipſa femina: cognoſcitur hinc vtique, eadem aetate AFRICANAM et SCRIBONIVM vixiſſe. Quod autem NICOLAVS ALEXANDRINVS, quem RHODIVS [s]) adducit, de ſe fere eadem ſcribit, [t]) id quidem manifeſtum reddit omnino, quod ex SCRIBONIO haec in ſuum opus transtulerit. Sed quoquo modo haec ſe res habet, CLERICVS [u]) certe modo laudatus non inſcite ad feminas medicas eandem retuliſſe videtur.

§. VIIII.

Iam ad AGAMEDAM, vel PERIMEDAM me conuerto, quam, teſte CLERICO, [v]) filiam Augiae, Epeorum regis, vxoremque Mulii, ob rei medicamentariae peritiam HOMERVS memoriae prodidit ac litteris. Multum enim huic tribuens, tot ipſam ſcire medicamina, quot lata terra nutriat, ſcribit, ita canens: [vv])

Ἢ τόσα φάρμακα ᾔδη, ὅσα τρέφει εὐρεῖα χθών.

Vide-

q) *de compoſ. medicam. c. XXIX. p. 72. et 73. CXXII.*

r) *de compoſ. medicam. per gen. Lib. IX. C. IV.*

s) *Cap. XXIII. §. XCVII.*

t) *de compoſ. medicam. Cap. DCCXLIIX.*

u) *Hiſt. med. ed. cit. p. 435.*

v) *Hiſt. med p. 432.*

w) *Lib. XI. Iliad. p. 219.*

Videtur tamen valde obſcurum eſſe, magisne laudi, an vitio, tribuatur ipſi haec cognitio. Cauſſa dubitandi eſt, quod vocabulum *φάρμακον* non minus noxia, quam ſalubria, medicamenta complectitur. EVSTATHIVS certe, doctisſimus diuini vatis enarrator, cum Circe et Medea eam conferens, et tantum non Medeae diſcipulam faciens, eodem nos permouet, vt de AGAMEDA ſuſpicemur, quod veneficiis magis, quam iuuandis hominum languoribus, ſcientiam hanc adhibuerit. Atque in hunc ſenſum iterum de eadem loquitur alio loco, x) vbi aperte ſcribit, quod *φαρμακὶς venefica* fuerit. Quod autem idem clarisſimus HOMERI explanator eandem AGAMEDAM cum Polydamna, Thonis Aegyptii vxore confert; id quidem, vt mitius ac melius de peritia eius medica ſentiamus, cauſſam nobis dat idoneam. Putant aliqui, eandem eſſe HECAMEDAM, de qua ſub exordium fere Lib. XIV. eiusdem *Iliados* refertur, quod aquis calidis ſaniem cruentam Machaonis vulnerati abluerit:

Εἰσόκε θερμὰ λόετρα ἐυπλόκαμος Ἑκαμήδη,
Θερμήνη καὶ λούση ἀπὸ βρότον αἱματόεντα.

At ſi quis, praeeunte ANDREA TIRAQVELLO, y) dubitet, num haec ipſa HECAMEDE eadem ipſa ſit, quae alibi AGAMEDA vocatur: libenter me ad eius opinionem acceſſurum profiteor; praeſertim quum anus annoſa, et vetula edentula, per ſenectutem vix caſtra ſequi, aut *τῆς ἐυπλοκάμου*, hoc eſt, pulchram et calamiſtratam comam habentis, appoſitum mereri potuiſſe videatur.

§. X.

Hanc excipit AGNODICE, virgo quaedam Attica, quae, quum incredibili medicinam, et in primis artem obſtetri-

x) *ad Odyss. I. p. 1415. edit. Roman. lin. 55.* y) *de Nobilit. c. XXXI. p. 220.*

ſtetriciam, addiſcendi cupiditate flagraret, in ea etiam colenda, quamquam id quidem legibus Atticis interdictum eſſet, omnem nauauit operam, veſteque virili induta, mulieres grauidas felici cum ſucceſſu curauiſſe ſcribitur. Rem, verbis HYGINI[z]) vſurus, enarrabo: *Antiqui obſtetrices non habuerunt, vnde mulieres verecundia ductae interierant. Nam Athenienſes cauerant, ne quis ſeruus aut femina artem medicam diſceret:* AGNODICE *quaedam puella virgo concupiuit medicinam diſcere, quae cum concupiſſet, demtis capillis, habitu virili ſe* HIEROPHILO *cuidam tradidit in diſciplinam, quae cum artem didiciſſet, et feminam laborantem audiſſet, ab inferiore parte veniebat ad eam: quae cum credere ſe noluiſſet, aeſtimans virum eſſe, illa tunica ſublata, oſtendebat, ſe feminam eſſe: et ita eas curabat. Quod cum vidiſſent medici, ſe ad feminas non admitti,* AGNODICEM *accuſare coeperunt, quod dicerent eum glabrum eſſe et corruptorem earum, et illas ſimulare imbecillitatem. Quo cum Areopagitae concediſſent,* AGNODICEM *damnare coeperunt, quibus* AGNODICE *tunicam alleuauit et ſe oſtendit feminam eſſe. Et validius medici accuſare coeperunt, quare tum feminae principes ad iudicium conuenerunt, et dixerunt: Vos coniuges non eſtis, ſed hoſtes: quia, quae ſalutem nobis inuenit, eam damnatis. Tunc Athenienſes legem emendauerunt, vt ingenuae artem medicinam diſcerent.* Ab his aliena haud ſunt, quae CLERICVS,[a]) vir elegantis ingenii, in compendio exhibet: *La peine, que la plûpart des femmes ſe font de découvrir aux Medecins certaines maladies ſecrettes, les a obligées de long-tems à chercher d' autres femmes, à qui elles puſſent en faire*

B 2 conſi-

z) *Fabul. CCLXXIV. p. 201.* Conf. Celeb. PLATNERI, Praeceptoris mei Venerandi, elegantiſſima Commentatio de *ARTE OBSTETRICIA VETERVM.*

a) *Hiſt. med. p. 432.*

confidence, et qui pussent les soulager. On a voulu anciennement leur disputer ce droit; et on s'est opposé en quelques lieux à cet etablissement. Une ancienne Loi des Atheniens defendoit aux Esclaves et aux Femmes de se mêler de la Medecine, jusque là, que le mêtier d'accoucher, qu'ils jugeoient dépendant de cet art, ne pouvoit être exercé, que par des hommes. Mais quelques unes des Dames Atheniennes ayant mieux aimé mourir, que de souffrir, que des hommes les accouchassent, on dit, qu'une d'entr'elles nommée AGNODICE, *qui avoit appris la Medicine, et l'art d'accoucher d'un nommé Herophile, s'avisa de se travestir pour secourir les autres; ce qui ayant été decouvert, obligea les Atheniens à faire une autre Loi, qui permettoit aux femmes de condition libre d'apprendre la Medicine.*

§. XI.

Sequitur nunc ANGVITIA, siue, vt nonnulli legunt, ANGITIA, Aeetae regis filia, Circes et Medeae soror. DONATVS ad TERENTIVM, [b]) ANGITIAM loco ANGVITIAE, sicuti Angiportum pro Anguiportu, dici obseruat et contendit. CLAVDIVS SALMASIVS de ea hanc in sententiam loquitur: ANGITIAM *quomodo Graeci nominabant? si vna haec fuit ex tribus Aeetae filiabus, oportet eam Graecos nouisse, sed non isto nomine, quod mere latinum est. Rectius illi, qui Medeam ab Italis Angitiam vocatam esse, volunt. Eam Marsi et Marrubii hoc nomine coluerunt. Glossae: Angitia,* Μήδεια. *Angitia proprie est* ἡ ἐχῖτις, ἡ ἐχιδνᾶια, *quod potestatem in serpentes haberet, vt omnes habent* φαρμακεῖς. [c]) SOLINVS, [d]) Aeetae tres filias recensens, ANGITIAM *vicina Fucino occupauisse,*

b) *Adelph. Act. IV. Sc. II. v. 38. p. 841.*

c) *in Exercit. in* CAII IVLII SOLINI *Polyhist. p. 60. B. C.*

d) *in Polyhist. C. II. p. 11. ed. cit.*

uisse, inquit, *ibique salutari scientia, aduersus morbos resistentem, cum dedisset hominem viuere, deam habitam.* Ad quae verba hanc notam addidit SALMASIVS, vir litteratissimus: [e]) ANGITIAM *salutaribus remediis morbos euincentem, cum homini iam desperato, et paene conclamato, vitam reddidisset, pro dea habitam fuisse.* Siquidem locutio haec, *cum dedisset hominem viuere*, poetica est, et Virgiliana, qualis saepe numero inuenitur:

- - - - - - - - *tu das epulis accumbere vitam.*

Herbarum vires ANGITIAM praesertim aduersus virus non secus ac sorores nouisse, ex SILIO ITALICO [f]) facile intelligi potest, qui ita canit:

Vipereumque herbis hebetare, et carmine dentem
Aeetae prolem ANGVITIAM *mala gramina primam*
Monstrauisse ferunt, tactuque domare venena.

SPANGENBERGIVS [g]) illam quidem existimat indicari feminam, quae et ANGERONIA, vel ANGERONA dicta est, a depellendis angoribus et corporis et animi, sicuti putat VERRIVS FLACCVS, [h]) aut quod populus Romanus morbo, qui angina dicitur, praemisso voto sit liberatus; de quibus videatur AVR. THEODOSIVS MACROBIVS: [i]) *Duodecimo Calend. Ianuar. sunt diuae*, inquit, ANGERONIAE, *cui pontifices in sacello Volupiae sacrum faciunt: quam Verrius Flaccus* ANGERONAM *dici ait, quod angores ac animorum sollicitudines depellat. Masurius adiicit simulacrum huius deae ore obligato atque signato in ara*

 Volu-

e) in *Exercit. p. 60.* Exhibui autem verba, vt ea formis hic descripta reperi. Nullus tamen dubito, quin scribere voluerit: *epulis accumbere diuum.* Nam sic sensus et postulat, et VIRGILIVS canit *Aeneid. I. v. 83.*

f) *de Secundo Bello Punico, Lib. VIII. v. 499. p. 143. ex officin. Plantinian.* cIↄ Iↄ c.

g) *Specul. Nobilit. ed. cit. p. 427.*

h) *vid. Salmas. in Solin. ed. cit. p. 6. E. F.*

i) *Saturnal. Lib. I. Cap. X. p. 160.*

Volupiae propterea collocatum, quod, qui suos dolores anxietatesque dissimulant, perueniant patientiae beneficio ad maximam voluptatem. Iulius Modestus ideo sacrificari huic Deae dicit, quod populus Romanus morbo, qui angina dicitur, praemisso voto sit liberatus. Ego vero cum celeberrimo SCHVLZIO, k) credere malim, eorum opinionem, qui varia feminarum nomina, MEDEAM, ANGITIAM, et ANGERONAM pro vna eademque persona habent, infirmo niti fundamento, eamque ob caussam reliqua etiam, quae de iis separatim relata leguntur, incerta esse omnia.

§. XII.

ANTIOCHIS artem salutarem sedulo etiam coluisse, hacque in primis Romae visa esse dicitur. Mentionem eius fecerunt ASCLEPIADES l) atque GALENVS. Vterque enim malagma describit eiusdem, quod in curandis splenicis, hydropicis, ischiadicis, arthriticisque morbis non infeliciter adhibuit. Non puto, quod operae pretium sit, me facturum, si eius compositionem addam. Quare potius ad GALENVM m) istam lecturos remittam, qui varias species, ex quibus hoc malagma conflatum fuit, copiosius exposuit. CLERICVS, qui huic quoque feminae inter MEDICAS locum concessit, verbis non ita multis omnem eius historiam exponit: n) *Galien rapporte aussi quelques compositions de medicamens d'une Antiochis, qui est apparemment la même, à qui Heraclide Tarentin avoit dedié quelques uns de ses livres, comme on l'a vu ci-dessus.*

§. XIII.

Progredior nunc ad ARTEMISIAM, Cariae regis, MAVSOLI

k) *Hist. med. ed. cit. p. 103.*
l) *Lib. IV. intern. citante Galeno, loco, qui proxime indicatur.*
m) *Lib. IX. pharmac. C. II. et Lib. X. C. II.*
n) *Hist. med. ed. cit. p. 434.*

SOLI II coniugem, quam in arte medica, et in primis Botanica, excellenter verſatam eſſe, relatum legimus. HERODOTVS o) eam quidem filiam Lygdamidis, regis Cariae, eſſe in litteras retulit, cui vero STRABO non aſſentitur, qui ipſam Hecatomni filiam eſſe, memoriae prodidit. Is nimirum: Ἑκατόμνου, inquit, p) τοῦ Καρῶν βασιλέως, ἦσαν υἱοὶ τρεῖς, Μαύσωλος, καὶ Ἰδριεὺς, καὶ Πιξώδαρος, καὶ Θυγατέρες δύο, ὧν ἡ πρεσβυτέρα ἈΡΤΕΜΙΣΙΆ συνῴκησε τῷ πρεσβυτάτῳ τῶν ἀδελφῶν Μαυσώλῳ. Eſt certa herbae ſpecies, quae Artemiſiae nomine inſignitur, Germanisque *Beyfuſs* dicitur, quae ab hac Regina nomen ducere creditur. PLINIVS enim nonnullas herbas a Regibus ſua accepiſſe nomina, referens, Clymenum, Gentianam, atque Lyſimachiam, exempli gratia, profert, in quibus Clymenus, Gentius, et Lyſimachus, Reges Arcadiae, Illyriorum, Thraciaeque nominatim apparent. Nec aliter citatus hiſtoriae naturalis ſcriptor de herba Artemiſia ſentit: q) *Mulieres*, inquiens, *quoque hanc gloriam affectauere, in quibus* ARTEMISIA, *vxor Mauſoli, adoptata herba, quae antea parthenis vocabatur. Sunt, qui ab Artemide Ilythia cognominatum putant, quoniam priuatim medeatur feminarum malis.* Cui ſententiae THEOPHRASTVS r) fauet, aeque ac APVLEIVS. s) Dantur vero duae reginae, quae ARTEMISIAE nomine appellantur, et plures etiam aliae eiusdem nominis feminae, quae multis clariſſimis viris errandi praebuerunt occaſionem. Atque, vt verum fatear, haec nominum varietas me ipſum dubium atque ancipitem reddit, vt vix conſtituere audeam, quaenam harum arti ſalutari ſtuduerit. At probabili tamen veritati, atque ſcriptorum auctoritati, maxime videtur eſſe conſentaneum, ſi eam ipſam,

o) ΗΡΟΔΟΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΩΝ βιβλ. ἑβδομ. καὶ ὀγδ.

p) *Rer. Geograph. Lib. XIV. p. 970. edit. Amſtelodam.* CIƆ IƆ CC VII.

q) *Hiſt. nat. ed. cit. p. 28. Lib. XXIV. C. VII.*

r) *Hiſt. Plant. Lib. IX. p. 1150.*

s) *de Herb. C. X.*

ipſam, de qua locuti ſumus, intelligamus. Plura de ARTEMISIA lecturus, euoluat CL. CHRISTIANVM AVENARIVM. [t]) Hoc quidem dubio caret, ARTEMISIAM aliquam, quaecunque illa demum fuerit, maximam ſibi medicinae ſtudio peperiſſe gloriam atque honorem. CLERICVS [u]) haec habet: *La fameuſe* ARTEMISE, *Reine de Carie, a auſſi eu la reputation d' entendre la même art.*

§. XIV.

ASPASIAM MVLIERIBVS quoque MEDICIS iure meritoque annumerandam eſſe, praeter alios, AETIVM praeſertim teſtem hanc in rem cito. Plurima enim fragmenta de illa, quae de *cura praegnantibus et aegre parientibus adhibenda, de foetum corrumpentibus, de menſtruis ſuppreſſis, de reclinatione ac recurſu vteri, de cura circa vteri nomas, de hernia aquoſa, et varicoſa mulierum, de condylomatibus,* luculenter ſatis exponunt, AETIVS in *contracta ex veteribus medicina* exhibet. Non deſunt aliae mulieres eruditae, quae eodem clarae nomine, *ſapientesque et elegantes* a XENOPHONTE vocatae ſunt. Sed praecipue laudatur Mileſia quaedam, qua Socrates et Pericles in eloquentiae ſtudio magiſtra ſunt vſi: et altera Phocenſis, quae in Perſidem delata, Cyri primum, deinde Artaxerxis amorem meruit. Vtri vero potiſſimum artis obſtetriciae ac medicae notitia ſit attribuenda, quum definiri nequeat, [v]) cum TIRAQVELLO non

t) *diſſert. de ARTEMISIA et MAVSOLEO, Lipſ.* cIↄ Iↄ CCXIV. *habita.*

u) *Hiſt. de la medicin. p.* 432.

v) De ASPASIA noſtro aeuo ſcripſerunt multi. Nec PETRVS BAELIVS in *dictionario critico* omiſit tam celebre nomen. Quum vero non ſatisfecerit omnibus, vir, neſcio quis, perdoctus ſuperiori anno in lucem ſcriptum emiſit gallicum, cui index praefixus eſt: *Hiſtoire des deux Aſpaſies, à Amſterdam,* 1737. *12.* Nihil hic in medium attulit, ex quo alterutra poſſit vindicari medicis, qui nec magnopere de eo laborabunt, ſi SVIDAE fidem habuerint, ſcribenti: Ἀσπασίαι, *δύο ἑταῖραι.* ASPASIAE, *duae meretrices.* Omnino videtur

non nisi hoc vnum prae me fero, ASPASIAM aliquam, siue SOCRATIS et PERICLIS magistra, siue Phocensis, siue denique alia iunior fuerit, MVLIEREM MEDICAM fuisse. Nec enim video, cur vnius AETII testimonium hac in re plane spernendum esse videatur.

§. XV.

Accedo, his expositis, ordinem semel delectum obseruaturus, ad LVDOVICAM BVRGERIAM, quam artem potissimum obstetriciam probe calluisse, constat. Nonnulla enim de ipsius hac in arte peritia extant monimenta, typis exscripta. In his liber gallica conscriptus lingua, qui hunc habet indicem: *Observations sur la sterilité, perte de fruit, fecondité, accouchements et maladies des femmes.* Hic liber ita est approbatus, vt Belgica quoque lingua Lugduni Batauorum A. P. C. N. CIↃIↃCC in publicum prodierit. w) Nec non, cum obstetricis munere apud reginam Galliae functa sit, libellum alium, indice: *Observations de Louyse Bourgeois, sage femme de la Reine*, notatum edidit, quem postea nouus et ab his diuersus secutus est, qui *Secrets pour les Maladies des Femmes* inscribitur. Tandem librum etiam germanico sermone loquentem et nomine eius indicatum habemus, qui quatuor Tomis continetur, ac non nisi de arte obstetricia exponit. BVRGERIA igitur, his, quibus inclaruit, ingenii monimentis meruit, quae MEDICAS inter MVLIERES locum non postremum obtineat, atque obstetricum nobilitati, quam PLINIVS x) celebrat, adiungatur.

videtur iunior vtraque illa esse, ex cuius scriptis sua hausit et ad nostram aetatem transmisit AETIVS.

w) Louise Bourgeoise *Aanmerkingen over de Onvrugtbarkeit, Misvallen, Vrugtbarkeit, Kinderbaren en Siektens der Vrouwen.*

x) *Hist. natur. Lib. XXXIII. 6.*

§. XVI.

ELISABETHA CANTZI, Comes, illustrem sibi famam hoc edito peperit libello: *Enchiridion rararum et praestantissimarum medicinarum.* Anglico vsa est sermone, libellique indicem inferius in ora subiiciam. [y]) Hunc ex Anglico germanice vertit IO. CASP. GRIMMIVS. [z]) ISABELLA CORTESIA circa finem saeculi XVI floruit, atque scriptis, quae secretas artes, ac mirabilia, ex medicina, tam clinica, quam chirurgica, quin alchymica etiam, minantur, famam adepta est. Italiae ortum suum debuit, atque lingua genti huic vernacula scripsit. Indicem pro popularibus suis hunc fecit: *Varietá di Secreti d'* ISABELLA CORTESI; quem legi in editione Venetiis emissa A. CIϽIϽCXIV. Germanicas editiones videas ab A. CIϽIϽXCII et CIϽIϽXCVI, atque hoc vltimo binis simul locis emissas, et magnifico titulo ornatas. Sed turpem desinit in piscem mulier formosa superne, quando odoriferi sapones, ambrata poma, et quae alia iactant

Ambubaiarum collegia, pharmacopolae,

phalerarum loco ostentat, saeculo scilicet suo non omnino ingrata et iniucunda.

§. XVII.

CIRCEN ordo aduocat; de qua paucis dicam verbis. Nam

Cui non dictus Hylas?

Fabula est, Herculem, quum ab inferis Cerberum tricipitem canem adduxisset, ad hanc lucem rediisse in ora ponti Euxini,

y) *A choise Manual, or, rare secrets in Physick, and Chirurgery, Elisabeth late Countess of Kent, London* cIϽIϽcLXX. *12.*

z) *Elisabethae Gräfin von Kent Handbüchlein rarer und sonderbahrer Artzneyen, aus dem Engl. durch Ioh. Casp. Grimm, Leipzig.* cIϽIϽcc. *12. ibid.* cIϽIϽccXII. *12. ibid.* cIϽIϽccXIII. *12.*

ni, vbi proximus ſit ad inferos traiectus; tunc Cerberum, prae lucis inſuetae taedio, euomuiſſe virus, quod in plantas eius regionis migrauerit. Haec cauſſa eſſe fingitur, quam ob rem aconitum nullibi magis, quam ibi, peſtiferum, et Colchicum venenum hodieque celebretur. Quin etiam hinc factum eſſe ſcribunt, vt illius tractus incolae venenorum ſtudioſo ſcrutinio ſeſe darent; et antiquiſſimis temporibus ſcientia illorum famam, abuſu vero infamiam conſequerentur. *Hecate*, coniux Aeetae, Colchorum regis: atque ex hoc coniugio natae CIRCE cum ſorore *Medea*. Veterum teſtimonia requirentes iuuabunt CHRISTOPHORVS CELLARIVS, [a]) et eius hodie ſucceſſor, quem iam laudaui, SCHVLZIVS. [b]) CIRCE plantarum nocentium cognitione ad hominum fere perniciem toties abuſa, tantum non apud omnes male audit: quamquam HOMERVS [c]) eam, δῖαν θεάων, *diuam dearum* vocans, inuidendo elogio mactat, et narrationem de ea inſtitutam ita abſoluit, vt nihil ignoraſſe videatur, quod vel maxime vnquam viribus veneficarum tributum fuit, quodque ab incantationibus proficiſci poſſit. Notum eſt, quam multi has poetarum fabulas ad coniecturas hiſtoricae fidei propiores reuocare anniſi ſint; ad quorum ſcripta remittere curioſum lectorem liceat. Illud facile intelligitur, quantae res difficultatis plena ſit ex his fabularum velis eruere, quicquid hiſtoricae veritatis ſubeſt. Si fuit CIRCE regis Aeetae vel filia, vel vxor, oportet, vt ea vixerit, et iam aetate fere confecta fuerit iis temporibus, quae Argonautica expeditio clara reddidit. Sed eandem, confecto

a) *Notit. orb. antiqu. Tom. II. p. 252. edit. Lipſ. cIↃIↃccXXXII.*

b) *Hiſt. med. pag. 100. 101.*

c) *Odyſſ. K. verſ. 400. et 487.* qui et ſuperius *verſ. 136. ſequ.* eam non filiam, ſed ſororem Aeetae regis dicit, matrem vero perhibet Perſen, Oceani filiam, Solis coniugem. Alia eſt genealogia, quam ſequitur DIODOR. SICVL. *Lib. IV. p. 248. edit. Rhodom.* quam et nos ſupra aſſumſimus.

cto iam bello Troiano, quod septuaginta annis serius incidit, viuentem et ita vegetam fuisse, HOMERVS canit, vt non solum rei familiaris occupationibus satisfaceret, sed et amoribus indulgeret, et ad eos Vlyssem alliceret. Certe si hic tempora rursus ad calculos reuocemus, addamusque initiis belli illos decem annos, quibus durauit, et ex decem illis, quibus Vlysses vagatus est, nouem, quos colligimus ex HOMERI narrationibus; non minor centum tunc annis esse potuit, quum ex Vlysse filium Telegonum, patris sui tandem interfectorem, conciperet. Pertinet illuc celebris quaestio: an herbarum viribus senium pellere et iuuentutem sibi reddere potuerit? Poetae id quidem fingunt, quibus fidem adiungant alii, quibus placet. Mihi quidem haec est sententia, fuisse apud barbaras, quas Graeci vocabant, gentes antiquiorem aliquam medicinam empiricam, antequam Graeci feritatem exuerunt et bonis scientiis excolendis animum adiecerunt: idque testatum facere voluisse poetas, quando toties medicos MEDICASque commemorant, quibuscum versati Graeci aliquid de re medica fuerunt adepti.

§. XVIII.

Succedit CLEOPATRA, Aegypti regum ex Lagidarum stirpe vltima propago, et M. ANTONII, Triumuiri Romanorum, qui libertatem rei publicae non mediocriter labefactarunt, sed funditus euerterunt, non postremi, amoribus celeberrima. d) Huius quidem studium maximum, quo illam medicae scientiae partem, quae venena, quotquot ore sumta necant, aut ab animalibus morsu infliguntur, venata fuit, testatissimum facit PLVTARCHVS. e) Sed videtur fere non ante de illo multum ea cogitasse, quam vbi, suis et

ANTO-

d) vid. *diss. de M. Antonii Triumuiri Timonio*, sub praesidio S. R. IOECHERI nostri superiori anno hic habita, p. 14. s.

e) in *vita Antonii p. 449. ed. Francof.* cIↃIↃcXX.

ANTONII rebus in ſummam deſperationem adductis, illam *commorientium ſocietatem*, τὴν σύνοδον τῶν συναποθνησκόντων inſtituerat. Atque hanc ob cauſſam tanquam ὀψοδίδακτον eam et eo loco habendam eſſe decerneremus, quo ii, quibus deſperatio ad medicinam aditum patefacit, haberi merentur, niſi PLINIVS [f]) nobis ſuccurreret, nosque doceret, quod non ſolum illa, quae deſperati aut ſumme malitioſi quaerunt, calluerit, verum etiam ex interioribus artis chemicae pridem aliqua diſcere voluerit. Longam ac elegantem rei geſtae narrationem apud ipſum auctorem legiſſe iuuabit: ego rem in pauca conferam. Quum inter ſe certarent ANTONIVS et CLEOPATRA luxurioſis et ſumtuoſis conuiuiis: CLEOPATRA aliquando inferri menſam ſecundam iubebat, in qua, ex praecepto, vnicum tantum vas poſuerunt miniſtri, aceto plenum, cuius aſperitate vique in tabem margaritae reſolui poſſent. In illud detractum auribus ſuis immenſi pretii vnionem merſit, liquatumque ſorbuit. Oportet ſane haud vulgare illud acetum fuiſſe, ſed artis deſtillatoriae ope paratum, ipſamque reginam iam ante experimentum feciſſe, quoniam, ſponſione ante facta, ſemet tam ſumtuoſis dapibus parandis obſtrinxerat.

§. XVIIII.

Hactenus ea in medium a me allata eſſe videntur, quae non omnino aliena a perſona reginae exiſtimari debeant. Enim vero ſuperſunt, qui nomine eius circumferuntur, libri, quorum ſpurii natales non poſſunt non in oculos eorum, qui in critica verſati ſunt arte, incurrere. Sic exſtant *de morbis mulierum* aliqua, quae in *harmonia gynaeciorum*, [g]) auctore CASPARO WOLPHIO Tigurino publicata ſunt.

 Mira-

f) *Hiſt. Nat. Lib. IX: Cap. 35.*

g) *Gynaeciorum Baſil.* cIↄIↄLXXXVI. *apud Thom. Guarinum* iunctim editorum *Tom. I. pag. 1.*

Miraberis haud dubie, in priori, quem nominaui, libro eandem inueniri praefationem, quae in THEODORI PRISCIANI commentatione, de eodem argumento praecipiente, legitur. Poſteriori autem libro praefixum prologum percurrenti, a quocunque potius alio, quam Regina et CLEOPATRA, profectum id opus videbitur. Quis enim credat, Aegypti reginam Graecum opus in latinum conuertere aut voluiſſe, aut valuiſſe? quis conuerſum deinde ſub iurisiurandi fide, ne ad alios perueniat, dari priuatae cuidam a regina exſpectet? Puteſne praeterea, hoc regium quiddam eſſe, de arcano, ſub iurata fide credito, iactitare? Quin etiam deſcriptum illud populo tradere, vt memoria reginae ſcriptricis, beneficio huius artis, apud feminas non intermoriatur? Equidem nullus dubito, quin fictum reginae nomen in operis indice hac mente notatum ſit, vt obſcuriora iſthaec tempora gratiam hinc aliquam et commendationem eidem conciliarent. Iam porro, quale pretium illis medicinis, quae ſub CLEOPATRAE nomine apud GALENVM [h]) citantur, ponendum ſit, a nobis data opera diſpiciendum erit. Non temere alias illic inuenies, quam quae ad ornatum corporis faciunt, et quas κοσμητικὰς vocant medici. Quae quidem pleraeque omnes vt ineptiae ſint: eripi tamen feminis curam cultus ſui non poſſe, cum CORNELIO CELSO [i]) exiſtimabimus. Solenne enim his eſſe ſolet, vt, dum moliuntur atque comuntur, annus ſit. [k]) Ceterum GALENVS promiſcue atque indefinite tantum CLEOPATRAE cuidam talia tribuit, neque eius vel aetatem, vel patriam, vel eminentis dignitatis aliquam notam adiicit. Vt idcirco ad reginam CLEOPATRAM dicta eius reuocari cum certis ratio-

num

h) Operum graece *edit. Baſil. cIↃIↃXXXVIII. apud Cratandr. Tom. II. p. 156. de compoſ. medic. ſec. loc. lib. I. cap. I.*

i) *Lib. VI. Cap. 5.*

k) *Terent. Heautont. Act. II. Sc. I. v. 11.*

num momentis non poſſint. AETIVS [l]) eadem incerta enarrandi vſus eſt ratione. Quum vero reginis multae mulieres eſſent, quibus capillorum comendorum, faciei ornandae, et reliqui cultus corporis ſui, cura commiſſa erat: non facile crediderim, ipſam reginam horas nobilioribus curis deſtinatas hisce vilioribus impendiſſe. Quocirca non inuitus, fateor, aſſentior iis, qui omne id genus ſcriptorum alii cuidam CLEOPATRAE tribuendum arbitrantur.

§. XX.

CYBELES, quam priſcus error in deorum numerum recepit, variisque nominibus denotauit, tam eſt varia, tamque late patens, mythologiae portio, vt longus eſſet ſermo nectendus, ſi referenda ſint, quae apud plures auctores de hoc numine leguntur. Ego vero illos, qui talia recognoſcere cupiunt, breuitatis cauſſa nunc delego ad LIL. GREGOR. GYRALDVM. [m]) Aliquantulum magis conſpicuam humanitatem eius ortumque proponit DIODOR. SICVLVS, [n]) ex quo aliqua huc exſcribam, vnde iudicari poſſit, num bene an male inter MVLIERES MEDICAS referatur. *Natales*, inquit, *deae huius Phrygiae adſcribuntur.* Narrat deinceps, vt in monte Cybelo expoſitam et a feris nutritam mulieres inuenerint, et educauerint, atque deinde ſic pergit: *puella viribus et annis aucta, pulchritudine et continentia, ingeniique vigore, mirifice excelluit. - - Ad haec pecorum et infantium morbos purgationibus abigere docuit. Ob ſingularem igitur diligentiam et beneuolae mentis affectionem erga pueros, quos per incantationem ſanitati redderet et crebro in vlnis foueret, montana mater appellata fuit.* Inte-

l) *Lib. VI. Cap. 56. Ed. Graec. Aldin. p. 114. b.*

m) *Hiſt. deor. Syntagm. IV. p. 137. ſqq.*

n) *Bibl. Hiſtor. lib. III. pag. 191. edit. Laur. Rhodomanni. ed. Lugd. Batau.* cIↃIↃcXCVI.

Interius in historiam CYBELES nos ducit idem auctor, [o]) quando Samothracum res antiquissimas prosequens, ostendit, Cadmi Phoenicis, eius, qui Thebas condidit, temporibus eam vixisse.

§. XXI.

DIANA, quae a Graecis Ἄρτεμις, Vpis, Hecate vocatur, ita fabularum tenebris oppressa est, vt eius vix historiam reperire liceat. Ita vero haec ipsa non minus vt MVLIER MEDICA, quam numen medicum, prisco quidem errore fictum et cultum, hic locum sibi aliquem vindicabit. Sed et hic explicandae accuratius mythologiae negotium nobis non putamus datum esse. Hanc autem qui cupit, is abunde multum, quod hauriat, inueniet apud modo laudatum GYRALDVM. [p]) Medica eius merita et officia paucis tradam ex PHVRNVTO: [q]) *Hanc precantur sibi occurrere placidam parturientes, petuntque, vt sinus constrictos leuiter soluat, facilemque minusque laboriosum largiatur partum.* Et paullo ante haec scribit: *Finxerunt quoque veteres lunam,* DIANAM, *pollui;* cum quibus coniungo haec verba: *propter aliam caussam parturientibus praeesse* creditur. Ex quo ita puto colligendum, veteres olim lunam, quam virginem vocabant, tempore nouilunii, quo non apparet, quasi menstruatam et pollutam feminam sibi finxisse, quae non audeat prodire, sed domi desideat. Vnde apud veteres non inusitatum est, vt menstruatae vocentur ἀποκαθημέναι. [r]) Qua voce sanctioris veteris foederis Codicis LXX, vti numerantur, interpretes vsi sunt, vbi in sacra lingua exstabat vocabulum, quod, omnes vocum Hebraicarum explanatores pollutum esse interpretantur. Plura de nominibus DIANAE, quae ad rem medicam

o) *Ibid. Lib. V. p. 322.*
p) *Syntagmate XII. p. 356. seqq.*
q) *de natur. deor. cap. 34.*
r) *Leuitic. XV, 32. confer cap. XX, 18. et Iesaiae XXX, 22.*

dicam spectant, vide, si placet, apud Celeb. SCHVLZIVM, qui et alios auctores, vt solet, indicauit. Antea diximus, dubium esse, vtrum herba Artemisia potius a DIANA, an ab ARTEMIDE, Cariae regina, nomen acceperit. Nunc illud tantum addimus, fuisse DIANAM, partus praesidem, nomine etiam *Lucinae*, Graeco Εἰλειθυίας, quod HORATIVS [s]) latine canens retinet, celebratam.

§. XXII.

ELEPHANTIS inter FEMINAS MEDICAS referri iam pridem meruit, quoniam aliqua scripta reliquit, quae ornatui corporis, et corrigendis vitiis, pulcritudinem naturalem corrumpentibus, inseruiunt. His quidem vti antiqui medici non dubitarunt, vt de *Sorano* testatum facit GALENVS. [t]) Sitne haec eadem illa, a qua auctore lasciui isti libri, quos SVIDAS [u]) attingit, profecti sint, equidem nescio.

s) *carmin. saecular. vers. 14.* vbi dubitari nequit, quin id nomen ad DIANAM pertineat, quoniam primo versu eam alloquitur.

t) *de compos. medicam. sec. loc. Lib. I. Cap. I. Sect. X.* Non possum, quin ad me excusandum, qui in turba MVLIERVM MEDICARVM etiam comtrices et ornatrices numeraui, ex hoc auctore aliqua exhibeam, quae eiusdem libri *Capite III. sect. III.* leguntur: *horum mentionem ob id feci, vt ostenderem, necessario quosdam etiam honestissimos viros talium sibi comtoriorum experientiam parare. Quando enim Archigenes haec scribere non est veritus, multo amplior venia Critoni danda est, qui in imperatoriis aedibus est medicatus.* Interiectis deinde aliquibus ita pergit: *Quam quam vel maxime cognita habeam smegmata corpori nitorem inducentia, itemque quae in virginibus mamillas conseruant, et quae impuberum puerorum testiculos ad multum tempus paruos conseruant, similiterque quae pilorum exortus cohibent: Verecundos tamen eiusmodi scribere, atque multo magis eas, quas Crito tradidit, consperfiones vestium aromaticas, odoratasque vestium infectiones, et asperfiones thalamorum et ambulacrorum: suffimentorum item omnis generis varietates, illitionumque et vnguentorum. Extra enim medicinae documenta talia existunt.*

u) In voce Ἀστυάνασσα de hac refert, quod prima varios coeundi et concumbendi modos inuenerit, et de iisdem

ſcio. Neque ſane propter hos eam in ſerie MVLIERVM MEDICARVM, ſed propter illos, quos primo loco nominaui, libros in hoc cenſu eam ſaltem tolerandam eſſe, exiſtimo. Laudat CORNELIVS CELSVS v) elephantinum emplaſtrum, de quo ita ſcribit: *Eſt autem ea percandida compoſitio, ideoque elephantina nominatur.* Ex quo patet, id nomen non eſſe ex eo, quod ELEPHANTIS illud emplaſtrum inuenerit, ſed quod candore ebur aequare videatur. Graeci enim ebur ἐλέφαντα nominabant; id quod paucos fugiet. Eandem longe grauiſſimi criminis ream PLINIVS w) agit, quippe qui, artem pocula abortionis parandi illam docuiſſe, auctor eſt; quamquam id quidem homicidii deteſtandum genus apud deorum cultores quibusdam in cauſſis minus reprehendi ſolebat.

§. XXIII.

EPIONE, quam Graeci Ἠπιόνη ſcribunt, nomen habet ab ἤπιος *blandus, lenis. Herculis* filia et vxor *Aeſculapii* fuiſſe perhibetur. PAVSANIAS x) *fanum Aeſcula-*

iisdem ſcripſerit: hanc vero poſtea imitatas fuiſſe PHILAENIDEM et ELEPHANTINEM, quae et ipſae obſcoena eiusmodi flagitia euulgauerint; quae paganis hominibus iuſte exprobrauit TATIANVS *orat. ad Graecos p. 122. edit. Oxon. cIↄIↄcc.* Videndum itaque, ſitne ELEPHANTINE haec SVIDAE et ceterorum ELEPHANTIS vna eademque mulier. Eſſe ſane, inde probabile fit, quia modo laudatus TATIANVS PHILAENIDEM et ELEPHANTIDEM coniungit. Si non ſint diuerſae; dubitari tamen poſſe videtur, an certum ſatis ſit, quod eiusmodi libri ſint ab illis, quarum nomine in indice denotantur. Notum eſt, quanta iniuria facta ſit ALOYSIAE SIGAEAE a quodam, qui a ſe compoſitum impuriſſimum librum honeſtiſſimae feminae attribuit.

v) *Lib. V. Cap. 19. 24.*

w) *Lib. XXVIII. Cap. 7.* coniungitur ibi cum *Laide,* parum honeſtae famae muliere. Eſt antiqua PLINII editio Venet. MCCCCXCVII impreſſa per *Bernardinum Benalium,* qua hic locus ſic legitur: *quae Lais et Cleophantus inter ſe contraria prodidere de abortiuis, cetera.* Sed vix dubitare licet, fuiſſe nomen ab imperito ſcriba deprauatum.

x) *Deſcription. Graeciae Lib. II. Cap. XXIX. pag. 177. edit. Lipſ.*

ſculapii apud Epidaurios exſtructum adducit, *in quo ipſius dei et* EPIONES *ſigna fuerint*, et de hac addit: EPIONEM *vxorem fuiſſe Aeſculapii memorant.* Idem antea [y]) meminit luci cuiusdam apud *Epidaurios*, in quo fuerit *Dianae* fanum et EPIONES ſimulacrum; quem locum interpres male ita reddidit, vt EPIONES nomen cognomentum fuiſſe *Dianae* exiſtimes, addita hac deriuationis ratione: *ex eo fortaſſe, quod morbos mitigare hoc numen credatur.* In epiſtola, quae HIPPOCRATIS operibus ſubiicitur, [z]) tamquam a *Senatu Populoque Abderitano* ad *Hippocratem* miſſa, vt ad curandum *Democritum* adueniat, iſta legimus: ἴθι οὖν μετὰ Ἀσκληπιοῦ πατρὸς, ἴθι μετὰ Ἡρακλέους, Θυγατρὸς Ἠπιόνης. Quae quidem verba ſic eſſent e Graeco in Latinum vertenda: *Adeſto igitur cum Aeſculapio patre, cum Hercule, filia* EPIONE. Sed praua eſt illius loci interpunctio, et de medio tollenda, vt conueniat adiunctae verſioni: *cum filia Herculis* EPIONE.

§. XXIV.

FABVLLAM indici MEDICARVM MVLIERVM iamdudum inſertam inuenimus apud TIRAQVELLVM. Si mihi diligenter omnia circumſpicienti fraudem non fecerunt oculi, nuſpiam eam deprehendi poſſe exiſtimo, praeterquam apud GALENVM binis locis, [a]) qui tamen, vt IANVS CORNARIVS [b]) iam obſeruauit, neſcio quo caſu, eandem rem iisdem fere verbis proponunt, vt non niſi pro vnico haberi mereantur. Scribitur autem ibi in hunc modum: Μάλαγμα Ἀντιοχίδου ἐσκευάσθη Φαβίλλη Λιβυκῇ. Haec verba non vni interpretationi patent. Intelligi etenim poteſt mala-

y) *Ibid. Cap. XXVII. p. 174.*
z) *Edit. Geneu. cIↄIↄcLXII. p. 1274.*
a) *Compoſ. pharmac. ſec. loc. Lib. IX. cap. 2. ſect. VI. et Lib. X. cap. 2. ſect. III.*
b) *Commentar. in praedict. Lib.* GALENI *pag. 546. edit. Froben. cIↄIↄXXXVII. fol.*

gma hoc ab ANTIOCHIDE, MVLIERE MEDICA, paratum et adhibitum fuisse FABVLLAE LYBICAE. Sed et graecus sermo hanc explicationem admittit, esse hoc malagma ab ANTIOCHIDE inuentum, sed a FABVLLA frequenter in vsum vocatum. Quod si priori sensu verba interpreteris, FABVLLA tanquam aegrota, cui haec medela profuit, e mulierum in medicina vel docenda vel facienda occupatarum, numero excidit. Atque hoc sibi vult CORNARIVS, qui etiam vocabulum Λιβυκῇ sollicitat, legendumque putat Λιϐίῃ, latine *Liuiae*. Atque licet ipsi in hoc posteriori assensum facile praebuero; quum nominis Romani maiorem similitudinem sic intueri videatur: nondum tamen inuenio, quid nos cogat, verba Graeca ambigua eo sensu explanare, vt FABVLLA ex indice MEDICARVM MVLIERVM eximenda sit.

§. XXV.

Vocat nos ad se femina honestissima et nobilissimae inter Gallos stirpis, FOVQVETIA, cuius industriae debemus librum elegantem et lucernam olentem. Collegit enim et in vnum volumen redegit, quae parabiliora ex domesticis rebus omni morborum ingruentium generi opponi possint, remedia, atque his experimenta varia, quorum successus notauerat, addidit et in commentarios suos retulit, qui ita inscribuntur: *Recueil et Suite des Remedes faciles et domestiques, choisies, experimentez et approuvez par toutes sortes des maladies internes et externes et difficiles a guerir, II. Tomes a Paris* cIɔIɔccI. Saepius ab eo tempore in Gallia et apud Batauos repetitum est hoc opus, et in Germanicam etiam linguam translatum [c]) prostat.

§. XXVI.

c) Verba, quae librum indicant, haec sunt: *Artzney-Buch nützlicher Hauss-Mittel und bewährtester Medicamente vor allerhand Kranckheiten nebst einem Tractat von der Milch-Cur, aus dem Frantzösischen. Dresden* cIɔIɔccVIII. *8uo.*

§. XXVI.

De HECATE nos dixisse videri possumus, quum de DIANA sermo nobis esset. Sed alia fabula HECATEN filiam facit *Persae, Solis filii*, quae deinceps *Aeetae Colchorum regi* nupta mater *Circes* et *Medeae* facta sit. De ea sic reliquit scriptum DIODORVS SICVLVS: d) *Ex Persa* HECATE *genita est, audacia et immanitate patrem anteueniens. Venationi enim dedita, si nihil praedae caperet, pro bestiis homines iaculis conficiebat. In mortiferis quoque pharmacis solerter componendis exercitata, aconitum, quod vocant, inuenit. Ac de cuiusque natura et efficacitate ita experimentum cepit, si cibis hospitum illud admisceret. Hinc magnam consecuta peritiam, primo patrem veneno exstinxit, sibique regnum vsurpauit: deinde fanum Dianae exstruxit, ad quod hospites nauibus appulsos pro victimis deae sacrificari instituit; crudelitatis nomine vbique celebris. Aeetae postea nupta, duas ei natas,* CIRCEN *et* MEDEAM, *filiumque Aegialeum peperit.* Alii aliam originem ipsi assignant, patrem quidem tribuentes *Iouem*, matrem modo *Asterien*, modo *Cererem*, mox *Proserpinam*, et, quas non alias? Equidem has lites componere non audebo, sed nulli non spondeo, me suo quemque sensu abundare facile pati. Liceat mihi talia cupientem remittere ad saepius laudatum LIL. GREG. GYRALDVM, e) aut NATALEM COMITEM. f) Nobis sufficit indicasse, quod Graeci fere ita consueuerint, vt HECATES opera omnia atrocia et terribilia describant; DIANAE vero magis humana et salutaria. Hinc veteres in arte venefica ad summum excultam sic describunt cum TIBVLLO: g)

D 3 *Sola*

d) *Bibl. Histor. Lib. IV. pag. 248. edit. Rhodom.* seqq.

e) *Hist. Deor. Syntagm. XII. pag. 356.*

f) *Mythol. Lib. III. Cap. XV.*

g) *Eleg. II. Lib. I. v. 51.*

Sola tenere malas Medeae dicitur artes:
Sola feros Hecates perdomuisse canes.

Quod autem a DIANA sit nomine quidem, non vero ipsa re diuersa, et tantum pro varia gentium vel magis barbararum vel magis cultarum persuasione per multorum ora volitauerit: cum ex multis probari potest, tum maxime ex VIRGILIO, qui ita canit: h)

Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianae.

§. XXVII.

HERCYNE inter Boeotios eodem loco habebatur, quo apud alias Graecorum gentes *Hygea*, quemadmodum ipsis pro *Aesculapio* fuisse videtur *Trophonius*, qui HERCYNES fuisse dicitur maritus. Obseruauit hoc SCHVLZIVS i) quod in tota Boeotia nec vnicum fanum aut simulacrum *Aesculapii* commemoretur: quum in reliqua Graecia vix mediocre oppidum sine his fuerit. Simulacra *Trophonii* et HERCYNES faciebant, vt essent *Aesculapio* et *Hygeae* simillima, teste PAVSANIA, k) et in antrum *Trophonii* somniorum ac oraculorum caussa descendebant. *Trophonium* istum esse *Mercurium*, CICERO l) nos docet. Quod autem

h) *Aeneid. IV. v. 511.*
i) *Hist. med. pag. 128. §. 10. 11.*
k) *Lib. IX. Cap. XXXIX. pag. 789.*
l) *de nat. deor. III. Cap. 22.* Ex eodem libro, et capite eius *19.* petimus fundamentum HERCYNEN, quae pro numine culta fuit, inter MVLIERES etiam MEDICAS referendi. *An*, inquit, *Amphiaraus deus erit, et Trophonius? nostri quidem publicani, cum essent agri in Boeotia deorum immortalium excepti lege censoria,* negabant immortales esse vllos, QVI ALIQVANDO HOMINES *fuissent*. Facile apparet, eandem, quae de marito, etiam de vxore rationem valere debere. Contra CICERONEM, qui *Trophonium* et *Mercurium* eosdem facit, sentire videtur PHILOSTRATVS de vita Apollonii Tyan. *Lib. VIII. Cap. 19.* quando *Trophonium Apollinis* filium dicit. Sed mea nunc parum refert, quicquid de hoc cuiquam placuerit, quippe quum non tam de *Trophonio*, quam de HERCYNE, nunc dicendum fuerit.

autem HERCYNE minus litterarum monimentis celebratur, quam *Hygea*, hanc caussam esse puto, quia cultores habuit Boeotios, homines tantum non omnes pingui et crasso ingenio, et a litteris alieniores.

§. XXVIII.

Accedimus ad nobilissimam feminam Germanicae prosapiae, praecipuo loco natam, et optime educatam, quae HILDEGARDIS vocatur. Haec mature semet virginitati perpetuae consecrauit et claustrorum monialium legibus sese adstringi passa est, vt pietatis quotidiano exercitio, bonarumque litterarum, quibus vnice delectabatur, studiis colendis tanto quietius vacare posset. Sanctum vitae institutum, et conspicua inter omnes doctrina, eam tantopere commendauerunt, vt et viua ab omnibus suspiceretur, atque sacrarum virginum, quae S. RVPERTI coenobium prope *Bingiam*, quam olim *Pinguiam* scribebant, incolunt, Antistes esset, et morte tandem defuncta inter sanctos referretur. Vita decessit A. P. C. N. CIↃCLXXX. Reliquit ingenii sui et industriae monimenta varii argumenti: sed ad nos maxime pertinent libri eius IV *de rerum natura*, qui saepius formis descripti sunt. In his, PLINII exemplo, sicuti titulus eius editionis, quam nouissimam puto, m) indicat, variis de rebus naturalibus praecepit, vt *de elementorum, fluminum aliquot Germaniae, metallorum, leguminum, fruticum, herbarum, arborum, arbustorum, piscium, volatilium, et animantium terrae naturis et operationibus.*

§. XXIX.

m) Ea prodiit Argentorati apud *Iohannem Schottum* *CIↃIↃXLIV. fol.* Vidi antiquiorem saeculo XV emissam. De antiquiore quadam S. HILDEGARDE, CAROLI M. coniuge, vide apud CARPZOVIVM de *medicis ab ecclesia pro sanctis habitis* §. *XV. p. 17.* et BRVSCHIVM *in chronolog. monasterior. German. p. m. 95. seqq.*

§. XXIX.

HYGIA, quae et HYGEIA Graece Ὑγεῖα scribitur, inter *Aesculapii* filias omnium maxime nominata est, et quam saepissime in veterum libris occurrit. Nusquam certe obseruabis, in recensenda huius numinis familia hanc filiam omitti. Saepissime in numis et gemmis sola parenti adiungitur. In iure quidem iurando *Hippocratis* initiandus sacris medicinae, per *Apollinem*, *Aesculapium*, HYGEAM et *Panaceam* iurat, ac fidem suam adstringit praeceptori. Amplissimus hic nobis sese aperit campus differendi: sed me propositae breuitati studere oportet. ARISTIDES HYGEAM seorsim, prae sororibus, sic commendat: n) ἡ πάντων ἀντίῤῥοπος ἠπίων, ἧς δὴ παῖδες ἐπώνυμοι: *quae instar omnium numinum ob humanitatem celebratorum est, et filios habet a se cognominatos.* Videtur mihi sane illud frequentissimum appositum φιλάνθρωπος, ante oculos positum habuisse, cuius vim et vsum eruditissima dissertatione euoluit celeberrimus Altorfinae academiae polyhistor, CHRISTIAN. GOTTL. SCHWARZIVS. o) Illud autem de filiis eponymis, seu deae HYGEAE cognominibus, deducendum mihi videtur ad Hygienos, ὑγιεινοὺς, id est, medicos publica auctoritate gymnasiis praefectos, vt hominibus, qui boni habitus comparandi caussa isthic exercentur, consiliis rectis adsint. De his videndus est medicus omnis antiquae doctrinae consultissimus, ANTONIVS van DALE. p) Eadem ne sit HYGEA Graeco-

n) *Operum a Paul. Stephano editorum Tom. I. p. 82.*

o) de AESCVLAPIO et HYGEA diis φιλανθρώποις. Altorfii cIↃIↃccXXV, cuius §. XIII. et XIV. de HYGEA seorsim tractant.

p) Dissertationum antiquitatibus et marmoribus illustrandis inseruientium octaua, *Cap. VIII.* ex qua paucula haec apponere liceat: *medicus, quatenus medicus, ad solos fere aegrotos pertinet, ipsorumque vitae conseruationem, sanitatisue restitutionem curat:* ὑγιεινὸς *vero ad athletas, vt ipsorum bono colori, habitui ac robori augendo ac conseruandis prouideat, hincque illorum diaetae moderetur.*

Graecorum ac Romanorum *Salus* dea; diſputatum eſt a SALOM. CELLARIO. q)

§. XXX.

Quod in HYGEA nobis prouidendum fuit, ne dicendorum multitudine obrueremur; idem ne fiat de ISIDE, nunc expoſituro cauendum mihi eſſe video. Tam multa enim nobis de hac MVLIERE MEDICA, numinibus a ſuperſtitioſa poſteritate adſcripta, apud DIODORVM SICVLVM, r) PLVTARCHVM, s) GISBERTVM CVPERVM, t) OLAVM BORRICHIVM, u) et hiſtoriae medicae auctores, DAN. CLERICVM, SCHVLZIVM, nec non apud medicorum principes, GALENVM, AETIVM ac PAVL. AEGINETAM, conſeruata ſunt et in medium allata, vt ampliſſimam ſcribendi materiam omnino haberet, qui ſingulari libro tractare de ea vellet. Ne itaque verboſius hoc fungamur labore, ex DIOD. SICVLO paucula huc transferemus: ISIN *multa ſanitati hominum pharmaca inueniſſe, Aegyptii tradunt, vtpote quae ſcientiae medicae fuerit peritiſſima, adeoque multa ſolerter excogitaſſe.* Habuiſſe eam in hoc ſtudio adiutorem gnarum et induſtrium *Hermetem* tradunt, qui vsque adeo in interiora artis adyta penetrauerit, vt et ipſa interiora chemiae ſacra panderet reginae et Aegyptiorum ſacerdotibus, qui praecipue his digni viderentur. Id vt vero ſimile reddat, maxime laborauit BORRICHIVS. Poſt mortem diuini honores ipſi habiti ſunt, quos meritis non ſolum in Aegypto tuita eſt, verum etiam ita amplificauit, vt ipſi per omnem

q) *Antiquitat. medic. Cap. III.* §. 8.

r) *Bibliothec. Hiſtoric. Lib. I. pag.* 22.

s) *Libello de Iſide et Oſiride.*

t) *in elegantiſſimo tractatu de Harpocrate.*

u) *in Hermetis et Aegyptiorum ſapientia vindicata.*

omnem Graeciam, quin Romae etiam, cultus diis debitus exhiberetur. Iterum DIODORI vtar teſtimonio: *nunc quoque ad immortalitatem elata, ſanatione hominum maxime gaudet, et in ſomnis, ſi quis opem expetierit, manifeſtam numinis praeſentiam promtamque indigentibus bene merendi facultatem exhibet. In hoc aſſerendo totius prope orbis teſtimonio ſe niti, qui effuſis deam honoribus, ob praeſens in medicando numen, remuneretur.*

§. XXXI.

Atque haud fallit DIOD. SICVLVS, quando de ISIDIS, et qui fere cum ea ſemper coniungitur, *Serapidis* cultu longe lateque diffuſo ſcribit. Poſtquam enim temporibus regum *Ptolomaeorum* Aegyptus commerciis externarum gentium aperta fuit; religio etiam haec in illas praecipue vrbes, quas naues plurimae adire ſolebant, inuehi coepit. Indicem earum exhibet SCHVLZIVS. v) Romae etiam fuisſe ISIDIS cultum, ſat multis teſtimoniis confici facile posſet, numorumque fide confirmari, ſi in eo nunc in primis nobis elaborandum putaremus. Sed vix animum induco, illum ſaeculo P. C. N. primo publice permiſſum fuiſſe: de *Commodo* quidem Imperatore certum eſt, quod ſacra ISIDIS colendo AVCTOR PIETATIS haberi voluerit, teſte IO. VAILLANTIO. w)

§. XXXII.

Sequitur LAIS, quae neſcio, ſitne eiusdem ordinis et exiſtimationis, quam quidem *Elephantis* meruit, de qua ſupra diximus. PLINIVS x) ambas coniungit. Quod ſi fuit eadem, faci-

v) *Hiſt. med. p. 40. 41.*

w) *Numiſm. Imper. Tom. II. pag. 190.* vbi numus cum hac inſcriptione adducitur.

x) *Lib. XXVIII. Cap. 7.* SVIDAS non aliam nouit LAIDEM, niſi illam meretricem, cuius extrema fata refert voce χιλιώνη.

ſacile patiemur, eam excludi ex ordine MVLIERVM MEDICARVM; praeſertim quum non adeo magni momenti ſint, quae ex eius ſcriptis citata legimus, et ſuperſtitionem pleraque ſapiant.

§. XXXIII.

Vidi etiam LEOPARDAM quandam laudatam inter feminas, quae morborum remedia calluerunt et alios docuerunt. Auctor mihi eſt OCTAVIVS HORATIANVS, y) qui inter hydropis remedia poſuit vnum, quod ex corde lupi parandum ſit. Cuius conditionis ea fuerit, non licet cognoſcere: forte non melioris, quam illa, quae mox ſequitur, nomenclatoris vxor, a qua acceptum itidem ad hydropem medicamentum ibi legitur.

§. XXXIIII.

Progredimur nunc ad exponendum de femina longe celeberrima, MARIA SIBYLLA MERIANA, quae amore hiſtoriae naturalis, et excellenti dexteritate in pingendo aerique imagines incidendo, nomen immortale conſecuta eſt, totque monimentis, aetatem, vt coniicio, laturis, per omnes bibliothecas celebratur, vt de immortalitate memoriae ſuae ſatis ſecura eſſe poſſit. Et quamquam haec mulier nobile ſtudium non ad formae emendationem, aut obſtetricias artes, aut hydropis, febrium, ſcabiei, curationem conuertit, ſed naturae miracula in generatione et transformatione inſectorum, aliaque, quae ad hanc indagationem pertinent, ſcrutari et perquirere maluit: exiſtimo tamen, locum ipſi in choro medicae ſocietatis ampliſſimo ex iure, vt ſic dicam, praeſcriptionis eſſe relinquendum. Nam quum philoſophiam naturalem ex libris tantum et repetitione eorum,

y) *Lib. IV. ad* EVSEBIVM filium, *pag. 88. edit. Argentorat. apud Ioann. Schottum* cIↃIↃXXXII. *fol.*

rum, quae antiquiores dixerant aut ſcripſerant, philoſophi cathedrarii quondam traderent, experimenta autem vlterioris indagationis cauſſa facere ſuperuacaneum putarent: iam pridem factum eſt, vt anatome, z) et ad hanc pertinentes inquiſitiones naturae, itemque philoſophia per ignem ſeu chemia, deſertae a philoſophis, apud medicos liberaliter exceptae habitarent, ipſorumque familiae adſcriberentur. Perfecit certe MERIANA noſtra idem negotium, quod medici primi ordinis celeberrimique nominis, MALPIGHIVS, SVAMMERDAMIVS, VALLISNERVS: neque illorum ſcriptis innutritus quisquam dubitabit, magnam ſane copiam optimarum doctrinarum ex iſto ſtudio ad phyſiologiam, atque in primis ad negotium generationis rectius introſpiciendum, fuiſſe noſtro aeuo collectam; neque pathologiam carere iſtiusmodi doctrinis poſſe, manifeſtum cuique erit, qui in votis habebit, vt helminthologia ſatis intricata certior aliquando euadat.

§. XXXV.

Sed redeundum eſt ad MARIAM SIBYLLAM MERIANAM, quae Francofurti ad Moenum in lucem edita eſt, patre MATTHAEO MERIANO, celeberrimo chalcographo. A prima aetate ingenium manumque exercuit pingendo et caelando, atque in primis delectata fuit, quum mirabiles metamorphoſes bombycum, earum ex ouulis exiguis generationem, incrementa, mutationem in chryſalidem, hinc in papilionem contemplaretur. Non ſolum itaque tam diuer-

z) Satis clarum eſt teſtimonium MACROBII *Saturnal. VII. Cap. 15.* qui, *Plato,* inquit, *dum nec anatomica, quae medicinae propria eſt, abſtinet, riſum de ſe poſteris tradidit.* Enimuero diſciplina anatomica, ſi narrationes de fabuloſis et obſcuris temporibus demimus, primos certos et indubios auctores habuit philoſophos, vt *Alcmaeonem, Empedoclem, Ariſtotelem.*

diuersas, quae paullatim accidunt, mutationes delineauit in bombycibus, verum etiam ad plura erucarum et papilionum genera, quotquot ipsi Germania offerebat, contulit industriam, nitide omnia depinxit, aeri incidit, viuisque coloribus omnia induxit, addita descriptione, qua ea declararet, quae vel penicillum, vel caelum non satis exprimere valebant. Matrimonii deinceps iura subiit, idque celebrauit cum celebri pictore Norimbergensi, GRAFIO, quocum XX. annos vixit, duarumque filiarum, studiis iisdem celebrium, mater facta est. At enim vero fugit me, quas ob caussas maritum deseruerit, et, secum abductis filiabus, *Labadistarum* factioni in Belgii foederati prouinciis sese adiunxerit; vnde nec mariti precibus, nec magistratus opera, reuocari vnquam potuit. Nouus interim hic commorationis locus fauebat studiis eius, quum infinitam insectorum varietatem ex vtraque India allatorum in museis curiosorum inueniret. Tantum autem aberat, vt conspectus illorum satiare eam posset; quum fere papiliones tantum videret, animalia autem ipsa, vnde ortum traxerant, desideraret, neque gradus mutationis intueri et obseruare posset. Inflammata igitur tot res curiosas et vtiles venandi studio, consilium cepit, longum ac periculi plenum iter ad Indiam occidentalem suscipiendi, prouinciam Surinamensem sibi fixum deligebat domicilium: sed calores illius regionis vehementissimos quum diu perferre non posset, reditum ad Europaeos, multis scientiae adamatae subsidiis locupletata, maturauit. Ne vero deessent, a quibus acciperet perpetuum suae industriae cotem ac fomitem, et per amicos sibi quotannis noua submitti curabat, et cupide arripiebat oblatam occasionem alterius ex filiabus Surinamensi ciui collocandae, vt per hanc a se formatam discipulam acciperet, quae coram obseruare ipsi non liceret. Vltimam aetatem, quam ad LXX annos perduxit.

xit, affligebant varii morbi, a quibus tandem A. CIↃIↃCCXVII auferebatur, filiae alteri, DOROTHEAE MARIAE HENRICIAE, relicto negotio, vt imperfecta opera ad editionem perduceret. [a])

§. XXXVI.

Sequuntur aliquae, de quibus, quae referam, non multa habens, eorum sola fere nomina recitabo. Est MARIA quaedam MEVRDRACIA, cuius studium in iuuando humano genere, per inuenta chemica auxilia, comprobat libellus, qui exstat. [b]) MAIAM laudat GALENVS, [c]) et AE-

a) Secuti hic potissimum sumus *noua litteraria*, quae in hac vrbe, magno rei publicae commodo, a multis iam annis eduntur, et quidem ea, quae lingua vernacula in lucem exeunt. Videantur ibi *Ann. cIↄIↄccXVII. pag. 178.* et addantur, quae ad emendationem hic scriptorum adduntur eiusdem anni *pag. 767.* Ab aliis multa omnino falsa de hac femina scripta sunt. Sic C. F. PAVLLINVS in libello *de doctis mulieribus* eandem scripsit filiam fuisse celeberrimi medici MARIANI GRAFII: qualis medicus nunquam in orbe fuit. Primis suis libris ex more praemisit cognomen a marito acceptum: postquam autem eum deseruit, neque nominari ab illo voluit amplius, sed patris sui nomine censeri. Meum non est diiudicare caussas dissidii, quod inter coniuges ortum nunquam reconciliari potuit. Vero tamen simile est, GRAFIVM pictorem, cui a iudicio rerum matrimonialium in inclyta re publica Norimbergensi permissum fuit, vt aliam coniugem duceret, innocentem fuisse; nec non mendacio confictam esse accusationem, quod ob facinus aliquod fugere ex patria debuerit, quum nihil certius sit, quam quod in patria vrbe semper manserit, et inter ciues honestiores habitus fuerit. Scripta feminae non solum Germanica lingua prostant, sed in Belgicam etiam et Gallicam, quin Latinam, aliqua translata sunt. Primum scriptum emisit *cIↄIↄcLXXIX.* alterum *cIↄIↄcLXXXIII.* Nouissimorum aut recusorum notitiam praebent laudata *noua litteraria.* Vide *A. cIↄIↄccXXVI pag. 906. Ann. cIↄIↄccXXIX. pag. 817.* et *Ann. cIↄIↄccXXXI. p. 595. et 622.*

b) En indicem libri: MARIAE MEVRDRAC *mitleidende und leichte Chymie nebst Iohann Muffatz Tractat von wohlriechenden Sachen. Franckf. cIↄIↄcLXXXIX. 24. et cIↄIↄccXII. 12.*

c) *de compos. medicam. sec. gen. lib. V. pag. 389. edit. Gr. Basil.* Esse autem nomen aliquod MAIAM proprium

AETIVS. d) Quum vero graecum nomen μαῖα obſtetricem denotet, et non ſatis clarum ſit ex GALENO, num voluerit aliquam feminam hoc nomine inſignitam laudare, an obſtetricem, cuius nomen aut non ſuccurrebat, aut non dignum iudicabat; AETII vero graecum codicem inſpicere non liceat: rem in medio nos relinquere oportet. MARIAM etiam, quae et MIRIAM dicitur, *Moſis* ſororem crebro iactant chemici ſcriptores, tanquam arcanioris artis, quae metalla emendat et perficit, participem et magiſtram. e) Scripta eius admodum ſunt exiguae fidei. MARGARETAM quoque aliquam in medicorum veterum numero apud TIRAQVELLVM f) legimus, cui *Ladislaus Neapoleos* rex, *A. cIɔccccXIV.* exſtinctus, quod medicae artis eſſet peritiſſima, poteſtatem fecerit eius periculum faciendi. Cuius rei teſtes litteras ſe vidiſſe ſcribit, eodem TIRAQVELLO teſte, MATTHAEVS DE AFFLICTIS in *conſtitutiones Siciliae.*

§. XXXVII.

Ordo nunc poſtulat, vt de MEDEA, apud veteres decantatiſſima MVLIERE MEDICA, dicamus. Soror fuiſſe dicitur *Circes*, de qua ſupra egimus. DIODORVS SICVLVS nos ita de MEDEA docet: g) *de vniuerſa pharmacorum facultate a matre atque ſorore edocta, plane contrariam*

prium et muliebre, ſatis ex eo conſtat, quod antiquitas *Mercurium Iouis* ex MAIA filium dixit. Videatur CICERO *de natura deor. III.* 22. PHVRNVTVS *de natura deor. p.* 167. *edit.* TH. GALE *Amſtelod.* cIɔIɔcLXXXVIII. LIL. GREGOR. GYRALDVS *hiſtor. deor. ſyntagm. IX.* MACROBIVS *Saturnal. I. Cap. XII.* DIODORVS SICVLVS *Bibl. Hiſt. Lib. III. pag.* 194. *edit. Rhodom.* apud quem nomen ſcribitur Μαῖα.

d) *Tetrabibl. III. Serm. II. C.* 3.

e) Videatur LAMBECIVS *Prodr. Hiſt. lit. Lib. II. Cap. II. p. m.* 154.

f) Vide illum indicem a Celeb. FABRICIO exhibitum bibliothecae Graecae *Volum. XIII. pag.* 320.

g) *Bibl. Hiſtor. Lib. IV. pag.* 249. *et* 253. *edit. Rhodom.*

riam vſus rationem inſtituit. Nam perpetuo in hoc operam dedit, vt appulſos illuc hoſpites e vitae periculo eximeret. Nolo multis repetere, quae cum *Argonautis* egerit, et quomodo *Iaſoni* nupta in Graeciam venerit, quaeque de eius facinoribus tragici poetae fidem omnem excedentia fabulentur. In primis eximium peritiae medicae ſpecimen coram perfido praebuit *Pelia*, qui amaſii ſui *Iaſonis* familiam cum ſtirpe deleuerat, quamquam fabularum auctores multa portentoſa rei geſtae addiderunt. Legat illa, quisquis cupit, apud ipſum, quem laudauimus, auctorem. Explicationem adſcribam, quam PALAEPHATVS tradidit: [h]) *De* MEDEA, *vt ferunt, homines recoquente atque ex ſenibus faciente iuuenes, res ita accidit. Prima illa eiusmodi florem inuenit, qui et albos reddere capillos, et nigros, poſſet. Atque ita qui pro albis nigricantes adamarent, efficiebat, vt habere viderentur. Inuentis etiam a ſe balneis, caloribus fouebat volentes, non tamen in publico, ne quis medicorum artem addiſceret. Huic rei nomen erat decoctio. Cum itaque per iſtiusmodi fomenta agiliores fierent homines, ſanioresque, viſo apparatu, lebetibus ſcilicet, lignis et igni, vtique cocturam illam veram exiſtimabant. Sed ea ſimiliter vſus Pelias, vir ſenex et debilis, vitam perdidit.*

§. XXXVIII.

Singulare eſt, quod MACROBIVS [i]) addocet, quosdam exiſtimaſſe, MAIAM, *Mercurii* matrem, eandem eſſe MEDEAM,

h) *de incredibilibus Hiſt. Cap. XLIIII. pag. 54. edit.* TH. GALE *Amſtelod. 8uo.* His congrua legimus apud IO. STOBAEVM *Lib. XXIX. pag. 207. edit. Baſil.* cIↄIↄXLIX *f. Diogenes Medeam dicebat ſapientem, non veneficam fuiſſe. Acceptis enim mollibus et effeminatis hominum corporibus, confirmaſſe ipſa gymnaſiis ac exercitiis, et robuſta vigentiaque reddidiſſe: hinc famam emanaſſe, quod coquendo carnes in iuuentutem reſtituerit.*

i) *Saturnal. Sermon. Lib. I. Cap. XII.*

DEAM, eandemque BONAM DEAM, FAVNAM, OPEM, FATVAM. Qui in eam opinionem adducti sunt, hi eo potissimum nituntur argumento, quod in aede eius omne genus herbarum fuerit, ex quibus antistites plerumque medicinas dederint: et quod templum eius viro introire non licuerit, propter iniuriam, quam ab ingrato viro *Iasone* perpessa sit. Plura et abunde multa de MEDEA cupientem remitto ad NATALEM COMITEM. k) OENONEN tanquam vaticinandi peritam, legendarumque herbarum gnaram, celebrat CONON, cuius librorum summam nobis conseruauit diligentissimus PHOTIVS. l) Eandem se iactantem ista peritia nobis sistit OVIDIVS. m) Oportet, eam vixisse tempore belli Troiani, si vmquam vixit, et non tota est fabulosa. Succedit OCYRRHOE filia *Chironis* Centauri, de qua nos idem OVIDIVS n) edocet:

Ecce venit rutilis humero protecta capillis
Filia Centauri, quam quondam nympha Charido,
Fluminis in rapidi ripis enixa, vocauit
Ocyrhoen.

NATALIS COMES o) existimat, *Chironi*, medicinae Chirurgicae inuentori, hanc filiam ideo a vetustate fuisse attributam, quoniam haec ars necessario viam corruptis aperiat humoribus: et quum, quo citius hi et commodius defluxerint, eo citius vulnus sanetur.

§. XXXVIIII.

OLYMPIADEM Thebanam inter MVLIERES MEDICAS refero, fide C. PLINII, p) historiae naturalis conditoris, et alterius cuiusdam, fretus, quem VALERIANI q) cognomine

k) *Mythol. Lib. VI. Cap. VII. integro.*
l) *Codice 186. pag. 434. edit. Rothomag. fol.*
m) *Heroid. V. epistola ad Paridem.*
n) *Metamorphos. Lib. II. v. 636. seqq.*
o) *Mythol. Lib. IV. Cap. XII.*
p) *Hist. nat. Lib. XX. Cap. XXI.*
q) *de re medic. Lib. IV. Cap. V.*

ne noſcimus. Vterque iisdem fere verbis ex eius fide refert, abortiuas eſſe maluas cum adipe anſeris. Prior etiam alia ab ipſa accepit, inque ſuos libros retulit [r]) medicamenta, mulierum affectibus deſtinata omnia. Vnde cognoſcimus, quod de ſui ſexus valetudine praecipue fuerit ſollicita. Quoniam a GALENO, aliisque Graecis, non citatur, Latino vſa eſſe videtur ſermone in ſcribendo.

§. XL.

PALLADEM, quam MINERVAM Latini vocant, in hoc MVLIERVM MEDICARVM indice, vel eo nomine collocare me oportet, quod ei omnium bonarum artium inuentio et tutela tribuitur. Originem fabuloſam non attingemus. Praecipue colebatur ab Athenienſibus, qui ipſi ſeorſim tribuebant tuendae valetudinis et morbos profligandi beneficium. Huius documentum dediſſe ſcribitur a PLVTARCHO, [s]) quum *Periclis* temporibus templum eius in arce aedificaretur, et operariorum promtiſſimus ſuper altitudinem faſtigii repſiſſet, ac inde cecidiſſet. Demonſtrauit enim *Pericli* in ſomnio herbam, cuius ope is homo conualuit. Eiusdem hiſtoriae meminit PLINIVS, [t]) qui herbam illam perdicium ſiue parthenium vocari, a Latinis vrceolarem, docet. Atque idem auctor MINERVAE tribuit, quod vitem, quae Chironia alias vocatur, inuenerit, [u]) quodque ſuum etiam miſerta, his repererit medicinam, quam quisquis fodere cupiat, efficacem non aliter reddat, quam ſi verba addat: haec eſt herba argemon, quam MINERVA reperit ſuibus remedium, qui de illa guſtauerint. [v])

§. XLI.

r) *Hiſt. nat. Lib. XXVIII. Cap. IX.* bis laudatur, adduciturque medicamentum externum, quo menſtruae purgationes cieantur, et aliud, quo ſterilitas ob partus vexationem inducta emendari queat.

s) *in vita Periclis pag. 160. edit. Francof.* CIↃIↃCXX.

t) *Hiſt. natur. Lib. XXII. Cap. XVII.*

u) *Ibid. Lib. XXV. cap. IV.*

v) *Lib. XXIV. cap. XIX.*

§. XLI.

Athenienſes illud praeſens in medendo numen coluere ſtatua aenea in arce poſita iuxta aram, quam ante memorant ibi fuiſſe; rurſus teſte PLVTARCHO, [w]) qui Graecum nomen prodit ὑγείας Ἀθηνᾶς: quod idem confirmat HARPOCRATION. [x]) PAVSANIAS [y]) de ſimulacro HYGEAE MINERVAE teſtis eſt, ſua aetate Athenis viſo: vt et de MINERVAE SOSPITAE ara in Achaonana Atticorum curia. [z]) Atque idem MINERVAE PAEONIAE ſignum Athenis commemorat. [a]) Nec vero alii defuerunt populi, qui MINERVAM MEDICAM ſuſpexerunt. In his Nicaeenſes. IO. HARDVINVS de numis horum diſſerens, [b]) addit: ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΑΣΚΛΗΠΙΩ ΝΙΚΑΙΕΙΣ *Hygiae et Aeſculapio Nicaeenſes.* Numus hic *Hadriani* ex cimelio Reginae *Chriſtinae* ſumtus eſt. Idcirco autem *Aeſculapius* et *Hygia* ſimul hic depicti exhibentur, et *Aeſculapii* filia *Hygia* eſt habita, quod *Aeſculapii* nomine, *Iouem* antiqui, *Hygiae* vero, *Mineruam* intellexerint, *Iouis*, vt narrant fabulae, filiam, quam et MEDICAM nominarunt, ipſumque *Iouem Salutarem*, vt eſſet idem ζεὺς σωτὴρ, qui Σωτὴρ Ἀσκληπιός. Vetus inſcriptio apud IANVM GRVTERVM p. MLXVII. n. 3. MINERVAE MEDICAE, et n. I. MINERVAE AVG. L. CALLIDIVS PRIMVS AVRES ARGENTEAS V. S. L. M. Nimirum ob ſanatam aurium grauitatem aures ille ex argento

 confe-

w) *in vita Periclis l. c.*

x) *Libro de vocibus in* Ὑγιεία.

y) *Lib. I. Cap. XXIII.* poſitam ſcribit ad latus, *Hygeae, Aeſculapii* filiae, cuius nomen ſcribit Ὑγία. Sed *Mineruae* ſoſpitae, Ὑγίεια.

z) *eodem libro Cap. XXXII.*

a) *Ibidem cap. II.* Poſitam fuiſſe dicit ante porticus, quae a porta ad Ceramicum ducente erant poſitae. SCHVLZII *Hiſt. med. p. 74.* Et conf. SPANHEMII *obſeruat. ad Callimachi hymnum in Pallad. p. 609.* vbi illuſtris auctor plures, vt ſolet, alios locos huc retulit.

b) *vid. Numi antiqui populorum et vrbium illuſtrati p. 121.*

confectas donarii loco MINERVAE suspendit, *Votumque Soluit Lubens Merito.* Et fuit Romae MINERVA MEDICA, regione Vrbis quinta; vt quidem *P. Victor* prodit. Vid. quae Cl. PETRVS ZORNIVS hac de re in medium attulit. [c])

§. XLII.

Dubius sum et anceps, quid statuendum mihi sit de PAMPHILE *Epidauria*, cuius SVIDAS [d]) meminit vna cum elogio sapientis. Scripta eius grauis sunt argumenti et vtilis omnia: *vt commentarii historici libris XXXIII. epitome Ctesiae libris III. Epitomae historiarum*, aliorumque librorum quamplurimae, vt et *de controuersiis*. Quibus moueor, vt et librum περὶ ἀφροδισίων, de *re venerea*, talem fuisse credam, qui famam et existimationem feminae sapientis non contaminet, prorsusque dissimilis illis sit, quos de quibusdam superius nominatis indicare debui. Vtrum autem hoc argumentum philosophice magis tractauerit, an medice, definire non possum, et omnino in medio relinquo. At coniectura tamen me ducit, hoc scriptum ad medica pertinere, quoniam in vrbe *Aesculapio* sacra, et rebus medicis semper personante, natum fuit, parente fortassis *Asclepiade*; id quod ex nomine *Soteridis* diuinandi locus datur. Vixit, teste PHOTIO, [e]) temporibus NERONIS R. I.

§. XLIII.

c) *in Biblio. Antiquario Exegetica Tom. I. Part. I. p. 61. s.*

d) voce Παμφίλη.

e) *Bibliothec. pag. 387. edit. Rhotomag.* Nam omnino credo, illam a SVIDA laudatam ab hac non esse diuersam, quamuis PHOTIVS suam dixerit gente *Aegyptiam*. Fieri enim potest, vt parentes eius ex *Aegypto Epidaurum* venerint, ibique sedem fortunarum fixam esse iusserint, aut ex *Epidauro* in *Aegyptum* habitatum concesserint.

§. XLIII.

PANACEAM, *Aesculapii* filiam, ab eo, quod omnibus medeatur, dictam multa antiquitatis monimenta celebrant. HIPPOCRATES [f]) per hanc et *Hygeam* nullum non tironem arti medicae initiandum iurare voluit. Pictam hanc vna cum parente et sororibus a *Socrate* admirabantur veteres, teste PLINIO,[g]) qui et plantam *panacem Asclepion* vocatam refert,[h]) quod *Aesculapius* filiam PANACEAM appellauit. PAVSANIAS[i]) commemorat apud *Oropios* aram in partes quinque diuisam pro diuersis numinibus et heroibus. Huius pars quarta *Veneri* fuit assignata, PANACEAE, *Iasoni*, *Hygeae* et *Mineruae Paeoniae*. De cetero, ex ipsa numinum societate perspicuum est, quo apud veteres loco et numero habita PANACEA fuerit.

§. XLIIII.

Ad POLYDAMNAM ordo nos deducit, feminam *Aegyptiam*, quam HOMERI [k]) carmina immortali memoriae consecrarunt. Legimus autem relatum, illam, quod *Thonis* vxor fuerit, medicamentorum omnium notitiam eximiam habuisse, et *Helenam* nobili quadam medicina donasse, quod ab effectu, cuius caussa et auctor est, vocatur νηπενθές τ' ἄχολόν τε, hoc est, quod lugere non sinat, et iram sedet et compescat.

 Quae

f) *in iure iurando.*
g) *Hist. nat Lib. XXXV. Cap. XI.*
h) *Ibid. Lib. XXV. Cap. IV.*
i) *Lib. I. Cap. XXXIV. pag. 84.*
k) *Odyss.* Δ. *v. 227.* vbi EVSTATHIVS multa suppeditat. Nec praetereundum est, quod Scholiastes minor, quem DIDYMVM aliqui vocant, ad hunc locum notat, ambiguum esse, sitne POLYDAMNA nomen proprium mulieris, an adiectiuum, quod ad φάρμακα referri debeat. Nam nomen illius feminae, quae *Thonis* coniux erat, fuisse THVMIS, a PTOLOMAEO commemorari. Sed non morari hoc dubium nos poterit, quum POLYDAMNAE nomen ab *Herodoto* et PHILOSTRATO *de vita Apollon. Tyanens. lib.* VIII. cap. XXII. confirmetur.

Quae occasio fuerit, vt *Helena* in *Aegyptum* veniret, et *Thoni*, ostio *Nili* praefecto, innotesceret, id quidem HERODOTVS copiosius exposuit. l) DIODORVS SICVLVS m) de eadem referens, POLYMNESTEN eam vocat: atque nepenthes illud apud solos diospolitanos inueniri tradit. Plerisque illud opium esse videtur; quoniam autem illud soporem obiicit hominibus et languorem; id quod de nepenthe non refertur: aliam oportet fuisse eius remedii temperationem. Sed de hoc fusius disputandi locus nobis daretur, si dissertationem cathedrae medicae inseruituram pararemus.

§. XLV.

Quum inter MVLIERES MEDICAS maxime censeri obstetrices debeant nobiliores et nomen immortale consecutae: nefas profecto esset omittere illam in sacris litteris n) celebratam PVAM, quam etiam PHVAM, ΦΟΥΑΝ, scribunt. Haec vna cum socia SIPHRA ob singularem in puerulos Hebraeorum pietatem et conseruationem, quae familiis eorum adaugendis et amplificandis caussam praebuit, iam pridem digna fuit, cuius nomen per figuram, quam antonomasiam vocant rhetores, pro quauis optima et perfectissima obstetrice ponatur.

§. XLVI.

MARIA SOPHIA SCHELHAMMERIA, magni HERMANNI CONRINGII filia, medico patre, et medico marito vsa, non alienum ab arte familiari animum habuit, eoque vehementer incitata operam dedit, vt ad artem coquinariam recte colendam homines formaret

ac

l) *lib. II. qui Euterpe* inscribitur, *Cap. CXII. et sequentibus.*

m) *Bibliothec. histor. Lib. I. prope finem, pag.* 87. 88. *edit. Rhodoman.*

n) *Exod. I,* 15.

ac fingeret. Et quamquam is ego non ſum, qui coquum medicum eſſe velim; id quod apud ATHENAEVM [o]) inductus comicus contendit, omnino polyhiſtorem coquum deſcribens: idem tamen puto et prae me fero, rem culinariam a medicina ſubinde corrigendam et perficiendam eſſe, vt magis valetudini conſeruandae, et refocillandis languentibus, conducat. Laudem meretur ſcriptum SCHELHAMMERIAE, [p]) quod hanc diſciplinam complectitur; quo etiam docet modos, quibus fructus horaei ad longum tempus conſeruari poſſint, vt reficiendis infirmis minusque valentibus tempeſtiue afferri queant.

§. XLVII.

IVSTINA SIEGEMVNDIA, nata DIETERICA, maiorum memoria valde claruit obſtetricia laude, atque honorifice habita fuit in aula *Sereniſſimi Electoris Brandenburgici*, cui operam ſuam addixerat. Emiſit illa librum notiſſimum de *arte obſtetricia,* [q]) cuius editio aliquoties repetita, certos omnino nos reddit, eum illius aetatis hominibus haud omnino diſplicuiſſe. Apud nos antehac floruit medicus, quem illa aequalem habuit, celeberrimus, idemque Profeſſor, D. ANDREAS PETERMANNVS, qui diſſertationi de gonorrhaea inſcriptae additamentum aliquod ſubiiciebat, quo non diſſimulabat, ſibi non omnia in eo libro probari, laudari exempli gratia in eo enchiriſes non

o) *Deipnoſophiſt. lib. VII. p. 290. 291. edit. Commelin.*

p) Indicem hunc praefixit: *Wohlunterwieſene Koechin, nebſt derzufaelligen Confect-Tafel, Braunſchweig* CIↃ IↃCC IV. 4to, *Berolini* CIↃ IↃCC XXXII.

q) Inſcriptio haec eſt: *Chur-Brandenburgiſche Hoff-Wehemutter.* Prodiit *Coloniae ad Sueuum* CIↃ IↃC LXXXX. 4to. cum multis tabulis aeneis. Repetita eſt editio CIↃ IↃCC VIII. CIↃ IↃCC XV. CIↃ IↃCC XXIII.

non solum omnino ad vsum ineptas, sed plane noxias. Quin etiam illud prae se tulerat, non satis mirari se posse, qui fieri potuerit, vt is liber censuram collegii medici sustineret. Haec res non solum irritauit SIGEMVNDIAM, et ad defendendas opiniones suas eam excitauit, sed etiam collegium illud, a quo censura profecta erat. Quae scripta in hac caussa edita sint, ex indicibus, quos in ora exhibebo, cognoscetur. r)

§. XLVIII.

Ordo nos vocat ad SALPEN, quam obstetricem fuisse PLINIVS s) auctor est, qui saepe eam citat, quamquam ea, quae ipsi attribuit, leuioris momenti esse videntur. Ex eodem auctore t) discimus, SOTIRAM etiam obstetricum olim adauxisse numerum. SIPHRAM, quam et SEPHORAM vocant, eiusdem professionis piam et integerrimam feminam fuisse, ex grauissimo testimonio MOSIS,

r) *An D. Andr. Petermann, wegen eines Corollarii, so in der Disputation de gonorrhoea unter seinem Praesidio* CIϽ IϽC LXXXX. *abgelassenes Send-Schreiben Iustinae Sigismund. Cölln an der Spree.* CIϽ IϽC LXXXXII. 4to. *Reposuit huic PETERMANNVS noster scriptum, hoc indice insignitum: D. Andr. Petermanns, Anat. et Chirurg. P. P. ordinarii auf der Vniuersitaet Leipzig gründliche Deduction vieler Handgriffe, die in dem Buche: die Chur-Brandenburgische Hoff-Wehemutter genannt, gerühmet worden, und doch auf bloſser Speculation beruhen: überdieses aber in der Praxi ungereimt, auch denen Wehemüttern und Kreiſsenden gefährlich sind. Nebst etlichen Beylagen* CIϽ IϽC LXXXXII. 4to Subsecutum est aliud scriptum: *Iust. Siegismundin nöthiger Bericht, wider des D. Andr. Petermanns Deduction vieler ungereimter Handgriffe, etc. Cölln an der Spree.* CIϽ IϽC LXXXXII. Sed PETERMANNO nostro non placebat diutius cum femina dimicare, et maiorem se laudem ablaturum sperabat, si omnem controuersiam totius rei publicae medicae permitteret iudicio, quam si victricia contra mulierem arma sumeret, aut litteras ab ea victrices et laureatas acciperet.

s) *Hist. nat. Lib. XXVIII. Cap. 7. Lib. XXVIIII. Cap. 19. Lib. XXXIII. Cap 10.*

t) *Ibid. Lib. XXVIII. Cap. 7.*

SIS,[u]) viri a Deo docti, intelligimus. Socia fuit illius PVAE, quam supra laudauimus. Fuerintne autem hae ambae obstetrices *Aegyptiae*, an *Ebraeae* originis ac gentis, inter eruditos viros dubitatum est. *Ebraeam* quidem originem illis vindicatum iuit CL. M. GOTTLOB FRID. GVDIVS [v]).

§. XLVIIII.

THEODOSIA sequitur, quae circa annum Christi CCCIIX inclaruit, et ob professionem Christianae fidei gladio percussa est, regnante *Diocletiano* Imp. Quum in viuis esset, tantam medicinae et chirurgiae sibi famam peperit, vt non minus hac peritia Romae clara esset, quam constantia aeternam memoriam consecuta sit. Sanctorum quippe catalogo nomen eius insertum, et a. d. XXIX Maii in fastis scriptum fuit. Vid. CHR. BENED. CARPZOVIVS w).

§. L.

Ordini MVLIERVM MEDICARVM haud exiguum decus adfert, et, tanquam fulgidissimum sidus, elucet ELEONORA, Dux TROPPAVIENSIS et IAEGERNDORFIENSIS, quae, more plurium illustrium feminarum, quicquid ad medelam morborum promtum et vtile viderat, aut ab aliis visum et comprobatum perceperat, in futuros vsus annotauit, et conscripsit. Ex hoc studio enatum ipsi est volumen insigne, quod medicinas fere in omnibus humani corporis morbis complectitur. Summo applausu exceptum id fuit opus,[x]) saepiusque renouatum, etiam proximis annis.

§. LI.

u) *Exod. I. 15.*

v) in exercitatione philologica *de Ebraica obstetricum origine, Lips.* CIↃ IↃCCXXIV.

w) in dissertatione, qua *medicos ab ecclesia pro sanctis habitos* illustrauit CIↃ IↃCC IX, §. XXVIII, et sat multos testes hanc in rem citauit.

x) Editiones primae inscribuntur: *Eleo-*

§. LI.

VICTORIAM, MVLIEREM MEDICAM, posteritatis memoriae prodidit OCTAVIVS HORATIANVS, quem THEODORVM PRISCIANVM alii appellant. Huic enim inſcripſit librum ſuum tertium, quem de paſſionibus mulierum et curis earundem inſigniuit. Quod artis non ſolum gnara fuerit, ſed eandem exercuerit apud feminas, quibus communis arridet ſexus, ex ipſa praefatione diſcimus. Plura quidem in promtu non habeo, quae de ea referam. In editione, quam SIGISM. GELENIVS procurauit, y) non VICTORIAE, ſed SALVINAE cuidam, hic liber dedicatur. Vtrum vero nomen rectius hic legatur, id quidem eorum deliberationi relinquendum erit, quibus meliores codices manu exaratos inſpiciendi occaſio datur. Mihi etiam de SALVINA non ſuppetunt alia dicenda.

§. LII.

ANNA WOLLEY, mulier illuſtris in Magna Britannia nata, de arte coquinaria, et de variis ad gynaecei curam pertinentibus ſcripſit. Extat inter libros eius, qui inſcriptus eſt *pharmacopolium muliebris ſexus.* Multis eas commentationes probatas eſſe, vel ex eo cognoſci poteſt, quod non ſolum in noſtrum patrium ſermonem conuerti meruerunt, verum etiam ſaepius typis deſcriptae ſunt. Indicem z) ſub-

Eleonorae Hertzogin von Troppau und Jägerndorff VI. Bücher auserleſsener Artzeneyen, und Kunſtſtücke faſt vor alle des menſchlichen Leibes Gebrechen und Kranckheiten. Torg. CIↃIↃC. *fol. Zerbſt* CIↃIↃCXIII. 4. *Leipzig* CIↃIↃCXVIII. 4. Idem opus ſub alio indice recentius prodiit: *Aufgeſprungener Granat-Apfel des Chriſtlichen Samariters, oder eröffnete Geheimniſse vieler vortrefflicher Artzeney Mittel nebſt einer Diaeta und Kochbuche, worinnen allerhand denen Krancken dienliche Speiſen angewieſen werden. Leipzig* CIↃIↃCCIX. 4. *Nürnberg* CIↃIↃCCXXXIII. 4.

y) *Baſileae apud Frobenium* CIↃIↃXXXII. 4to.

z) *Frauen-Zimmer Zeit Vertreib oder reiches*

ſubiiciemus. Huic ſtatim ſubiungimus ANNAM WECKERIAM, cuius librum de arte coquinaria hodieque habemus. [a])

§. LIII.

Agmen claudat non vltima quidem, ſi nominis famam, et fiduciam ſpectes, quam in eam ponunt multi arcanioris chemiae amatores, DOROTHEA IVLIANA WALLICHIA. Non veritam fuiſſe hanc feminam, manus niueas atro carbonum puluere ſubinde inquinare, et experimentis multum tribuiſſe, laudi omnino ducimus. De reliquis iudicium permittimus hanc ſcientiam adeptis. Nobis ſufficit indicem dare ſcriptorum. [b])

§. LIIII.

Atque ſic percurrimus MVLIERES MEDICAS, quas celebratas ſcriptis inuenimus; non omnes quidem; fatemur enim, nos omiſiſſe quasdam, de quibus, praeter nomen, nihil legebamus, aut quas de aliis agentes, ſimul indicauimus. Quoties, verbi cauſſa, AEGLEN et PANACEAM nominauimus, non potuit fieri, quin ACESO et IASO, et, ſi qua alia eſt AESCVLAPII filia, etiam ſignificaretur, aut ſaltem daretur

reiches Gemach von auſſerleſenen Experimenten und Curioſitaeten, beſtehend in einem vollkommenen Kochbuche, Praeſeruir- und Candir-Kunſt, Frauen-Zimmer Apothecke, Hamburg CIↃIↃCLXXIV. CIↃIↃCLXXXVIII. CIↃIↃCXCVII. *12.* Breuiori etiam titulo proſtat: *Vollkommener Koch- und Frauen-Zimmer Apothecke, Hamburg* CIↃIↃCLXXVIII. *12.*

a) *Baſileae* CIↃIↃCXX. *8uo. et ib.* CIↃIↃCLII. *Ambergae* CIↃIↃXCVII. *4. et* CIↃIↃC.

b) *Mineraliſches Gluten, doppelter Schlangen-Stab, Mercurius Philoſophorum, langer und kurtzer Weg zur Vniuerſal-Tinctur. Leipzig* CIↃIↃCCV. *8uo. Philoſophiſcher Perlbaum, das Gewächſe derer drey Principien, zu deutlicher Erklärung des Steins der Weiſen, etc. Ibid.* CIↃIↃCCV. *8uo. Schlüſſel zu dem Cabinet der geheimen Schatz-Kammer der Natur, zur Such- und Findung des Steins der Weiſen, Leipzig* CIↃIↃCCVI. *8uo.*

retur indicium, vbi de his feminis a veteribus actum sit. Superest, vt per lancem quasi saturam etiam de illis aliquid subiiciamus. Magnum illud CORPVS INSCRIPTIONVM, quod IANI GRVTERI industria collectum habemus, suppeditat nobis c) IVLIAM *Q. L. C. Quinti Libertam* SABINAM, cui Q. IVL. ATIMETVS monimentum posuit. Aliam MINVCIAM medicam, pariter libertam ibidem legimus: vt et SENTIAM ELIDEM medicam, cui contubernali monimentum curauit C. CORNELIVS MELIBOEVS. Hanc seruam fuisse medicam, manifestum est. Ex eadem inscriptionum collectione nouimus MARIAM, libertam AGREPINAE, obstetricem, et ANTONIAM AVG. L. THALVSAM; nec non SALLVSTIAM Q. L. IMERIAM, ambas pariter obstetrices.

§. LV.

Non possum, quin hic subiungam MVLIEREM MEDICAM, quam in ordine superiori collocare mihi non licuit, quippe nominis ignaro. Est haec coniux medici chirurgi celeberrimi GVIL. FABRICII HILDANI, quem ob artis peritiam, raro sane exemplo, ciuitate donauit S. P. Q. *Bernensis*. Rem ab vxore peractam refert ipsemet. d) Nos in pauca, quae ille verbosius recitauit, hic contrahemus. Accidit nimirum, vt absente *Fabricio Hildano* vir quidam super congelata terra retro in capulum gladii caderet, ac nonam deci-

c) *Pag. DCXXXVI. num. 1. 2. 3. 4. 5. 6.* Quamquam vero laudatae his lapidibus obstetrices seruilis primum conditionis fuerint, et libertae per manumissionem factae sint, non tamen concludendum esse, quod omnes olim Romae obstetrices fuerint seruilis aut libertinae conditionis, colligere licet ex PLINIO *Lib. XXXIII. Cap. 6.* iamque aliis argumentis probauit IO. HENR. SCHVLZE *in differt. de seruis medicis §. 29. et seqq.* Add. Diss. *de Honoribus Medicorum apud veteres*, Praesidente CEL. WOLLIO, An. CIↃ IↃCC XXX a me habita, p. 38. s.

d) *Obseruat. Chirurg. Cent. V. obseru. LXXXV.*

decimamque coſtam ſiniſtri lateris prope ſpinam confringeret; vnde periculi pleniſſima ſymptomata ingruebant. His vero omnibus virum hunc excipiebat FABRICIA aduocata, quae curationem tam manu, quam medicamentis, per decem ipſos dies, quibus maritus aberat, tam dextre adminiſtrabat, vt hominem integerrimae valetudini reſtitueret. Quod ſi haec femina antiquis heroum temporibus vixiſſet, forte in numinum medicorum concilium adoptata, et EPIONAE ad latus poſita fuiſſet.

§. LVI.

Equidem nullus dubito, quin quam plurimae et olim fuerint, et hodieque ſuperſint, MVLIERES MEDICAE. Curioſitas enim ſexus elegantioris, quae in ſe quidem ſpectata, nullam vituperationem meretur, tanta eſt, vt diligenter obſeruet, quicquid apud aegrotos conſpicuum aliquem fructum edit. Atque talia a medicis minus denegantur roganti feminae illuſtri, nobili aut alias honeſtae, quam ſaepe viris. Harum aliquae acceptum arcanum ſub fide ſilentii in familiis ſuis conſeruant et propagant, liberaliterque cuiuis indigenti et petenti ſuppeditant. Abſit a me, vt hoc vlla reprehenſione dignum cenſeam. Sed negari etiam illud nequit, quod ſaepe irritus, nec raro noxius ſit effectus, quoties medicina vel cauſſae morbi non congrua, vel non opportunis temporibus, datur. Ignoro etiam, quid ſingulare ſit, quod medicinae iſtiusmodi ab illuſtribus datae, aliquando plus iuuent, quam ſi eaedem ab alio quocunque datae fuiſſent. Sic a certo viro accepi, illuſtriſſimam quandam matronam in, neſcio qua, imperiali vrbe cognouiſſe, quae magna perfecerit emplaſtro illo per omnes officinas obuio, quod citrinum vocatur. Quum efflagitantium illud emplaſtrum tam multi accurrerent, illa diutius rem non celauit,

lauit, esse illud, quod in officinis paretur, ipsosque inde petere iussit. Sed renuntiatum ipsi crebro fuit, hoc, quod a pharmacopoeo vendatur, speratas haud habere vires. At quum idem ex manu matronae, in qua fiduciam nimiam ponebant, accepissent, praesens eius auxilium laudibus in coelum extulerunt. Vides, quantum persuasio hominum et fiducia possit! Paruulam rei caussulam alii, quibus ista placet inquisitio, scrutentur.

§. LVII.

Non est huius loci, vt inquiramus, quantum rei publicae aut intersit, aut noceat, si MVLIERIBVS permittatur MEDICINA. Bonae leges satis cauerunt publico huius libertatis abusui, ac volunt eaedem, vt artem hanc nobilissimam exerceant, qui ex solidis eam callent fundamentis, et ex magistris idoneis didicerunt, speciminibusque editis spectati et publica auctoritate muniti sunt. Vbi vero tempus et locus his vti non permittunt: quis prohibebit ab opere humanitatis et misericordiae mulierem, quae medicinam se facere posse gloriatur? Ipsi solent medici prudentiores non adspernari bene monentis feminae consilia: meliusque videtur esse, si res eo deducatur, vt, monente et dirigente medico, ad curationem MVLIERES concurrant, quam vt, absente et inscio medico, aliquid moliantur, quod aegrotantis in perniciem euadat; cuius tamen culpa, quia vera celatur et occultatur, tandem plerumque in medicum confertur. Atque, his expositis, MVLIERES MEDICAS valere iubeo.

EXPLICIT.

